

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Helmi Harju

Kouluyhteisön sosiaalinen hyvinvointi helsinkiläisessä yläkoulussa

Kouluterveyskyselyn 2017 koulukohtaisten tulosten
analysointi

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Terveystieteiden osasto (AMK)

Terveystieteiden tutkimusohjelma

Opinnäytetyö

24.4.2019

Tekijä Otsikko	Helmi Harju Sosiaalinen hyvinvointi helsinkiläisessä yläkoulussa – Kouluterveyskyselyn 2017 koulukohtaisten tulosten analysointi
Sivumäärä Aika	51 sivua + 1 liite 24.4.2019
Tutkinto	Terveydenhoitaja (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Terveydenhoitotyön tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaaja	lehtori Asta Lassila
Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä helsinkiläisen yläkoulun kanssa. Koulun viitataan kohdekouluna. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla kohdekoulun 8. ja 9. luokkalaisten kokemuksia kouluyhteisönsä sosiaalisesta hyvinvoinnista vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn koulukohtaisten tulosten perusteella. Tavoitteena oli auttaa kohdekoulun opiskeluhoitoa kohdentamaan hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa kouluyhteisön ja oppilaiden tarpeiden mukaan. Opinnäytetyön aineistona käytettiin kohdekoulun tuloksia vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä. Kohdekoulussa poikien vastausaktiivisuus oli 76 prosenttia (n=57) ja tyttöjen 70 prosenttia (n=33). Kohdekoulun koulukohtaiset tulokset saatiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sähköisestä tulospalvelusta indikaattoreina. Kohdekoulun tuloksia verrattiin koulun omiin vuoden 2013 tuloksiin sekä keskimääräisiin tuloksiin Helsingin kaupungin yläkouluissa vuonna 2017. Lisäksi kohdekoulun tyttöjen ja poikien tuloksia verrattiin toisiinsa. Laskettujen erojen merkittävyyttä arvioitiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen viitteellisten tulkintarajojen avulla. Poikien kokemukset oppilaiden keskinäisistä suhteista, kiusaamisesta ja opettajista olivat valtaosin myönteisempiä kuin vuonna 2013 tai ennallaan. Tyttöjen tulokset olivat sen sijaan suurelta osin aiempaa kielteisempiä. Lisäksi läheinen ystävä puuttui aiempaa suuremmalta osalta oppilaista. Poikien kokemukset vuonna 2017 olivat pääosin myönteisempiä kuin tyttöjen. Helsingin keskimääräisiin tuloksiin verrattuna kokemukset opettajista olivat kohdekoulussa myönteisempiä, samoin tunteet koulu- ja luokkayhteisöön kuulumisesta. Kiusaamisesta oli kerrottu koulun aikuiselle koko Helsinkiä yleisemmin. Toisaalta kohdekoulussa kiusaaminen jatkui kertomisesta huolimatta useammin. Lisäksi kohdekoulussa pojat kokivat välitunneilla yksinäisyyttä ja pelkoa yleisemmin kuin pojat Helsingissä keskimäärin. Kohdekoulun opiskeluhoito voi hyödyntää opinnäytetyön tuloksia suunnitellessaan ja arvioidessaan toimintaansa. Tässä työssä käsiteltiin vain pientä osaa Kouluterveyskyselystä. Jatkossa voitaisiin kartoittaa kyselyn muita aiheita, kuten elintapoja. Laadullisella tutkimuksella voitaisiin selvittää syvemmin tämän opinnäytetyön aiheita ja oppilaiden kokemuksia. Ennen kaikkea opinnäytetyö osoitti, että koulukohtaiset tulokset voivat poiketa selvästi kaupungin keskimääräisistä sekä koulun omista, aiempien vuosien tuloksista. Koulukohtaisia tuloksia on siksi tärkeä seurata ja hyödyntää – niin kohdekoulussa kuin muuallakin maassa.	
Avainsanat	Kouluterveyskysely, kouluyhteisö, sosiaalinen hyvinvointi, yläkoulu, oppilaat

Author Title	Helmi Harju Social Well-Being at a Finnish Comprehensive School – An Analysis of the Results of a School Health Promotion Study by the National Institute for Health and Welfare
Number of Pages Date	51 pages + 1 appendix 24 April 2019
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Public Health Nursing
Instructor	Asta Lassila, Senior Lecturer
This project was carried out in cooperation with a Finnish comprehensive school which is referred to as the target school. The purpose was to chart the social well-being in the target school based on the results of a National School Health Promotion Study 2017. The aim was to help the communal pupil welfare group of this school to target its actions according to the needs of the school community and hence promote the well-being of the pupils. This project exploited secondary data. The original data of the National School Health Promotion Study was gathered in the spring of 2017 by a questionnaire. The response rate at the target school was 76% (n=57) for the boys and 70% (n=33) for the girls. The participants were 8th and 9th graders. For this project, the results were obtained from an online portal. Only results relevant to the social well-being of the school community were examined. The results were compared with the results of the target school in 2013 and with the average results of the whole city in 2017. Differences between the boys and the girls of the target school were examined, too. To assess the significance of the results I used indicative limits provided by the National Institute for Health and Welfare. According to the results, girls experienced the school community and their classmates more negatively in 2017 than in 2013. In contrast, the experiences of boys were either unchanged or more positive. Additionally, compared to 2013 a bigger part of the pupils did not have a close friend at all. Furthermore, in 2017 boys experienced the school community mainly more positively than girls. Compared to the mean results of the whole city, teachers were evaluated mostly more positively in the target school and bullying had been reported to adults more commonly. On the other hand, bullying continued after telling about it more often in the target school than in the city on average. Moreover, boys in the target school reported loneliness and fear during breaks more commonly when compared to the whole city. The welfare group of the target school may exploit the results in planning and evaluating its actions. In future, other areas of the School Health Promotion Study could be charted or qualitative methods could be used to examine the topics of this project more closely. Finally, this project demonstrated that the results of this national study in one school may clearly differ from the previous results of the same school or from the mean results of the whole city. That is why it is important to monitor the results of single schools in the future as well.	
Keywords	School Health Promotion Study, school community, social well-being, comprehensive school, pupils

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Käsitteet	2
2.1	Kouluterveyskysely	2
2.2	Opiskeluhoolto	2
2.3	Kouluyhteisön sosiaalinen hyvinvointi	3
2.4	Kohdekoulu	5
3	Sosiaalinen hyvinvointi yläkouluissa tutkimustiedon valossa	6
3.1	Yksinäisyys	7
3.2	Oppilas osana koulun yhteisöjä	8
3.3	Kiusaaminen kouluissa	9
3.4	Oppilaiden kokemukset opettajista	11
4	Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	11
5	Menetelmät	12
5.1	Menetelmälliset lähtökohdat	12
5.2	Aineisto	13
5.3	Analysointi	14
6	Tulokset	17
6.1	Kohdekoulun sosiaalisessa hyvinvoinnissa tapahtuneet muutokset	17
6.1.1	Oppilaiden kokemukset koulutovereista ja yhteisöön kuulumisesta	17
6.1.2	Kiusaaminen	18
6.1.3	Oppilaiden kokemukset opettajista	21
6.2	Erot kohdekoulun tyttöjen ja poikien välillä	23
6.3	Erot koko Helsingin keskimääräisiin tuloksiin verrattuna	24
6.3.1	Oppilaiden kokemukset koulutovereista ja yhteisöön kuulumisesta	25
6.3.2	Kiusaaminen	29
6.3.3	Oppilaiden kokemukset opettajista	31
7	Pohdinta	33
7.1	Tulosten tarkastelu	33
7.2	Luotettavuus	37
7.3	Eettisyys	40
7.4	Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset	42

Liitteet

Liite 1. Opinnäytetyössä mukana olevat Kouluterveyskyselyn 2017 indikaattorit ja niiden muodostuminen

1 Johdanto

Oppilaitoksissa oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnista huolehtii erityisesti opiskeluhuolto. Aiemmin opiskeluhuoltotyössä keskityttiin yksilöihin ja heidän haasteisiinsa. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on kuitenkin muuttanut työn painopistettä. Nykyisin ensisijaista on koko kouluyhteisöön kohdistuva, hyvinvointia edistävä opiskeluhuolto. (STM 2015: 4; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 § 3, § 4.) Kaikissa kouluissa käytännöt eivät kuitenkaan ole vielä muuttuneet lain mukaisiksi (Wiss ym. 2018: 6).

Opetussuunnitelman mukaan perusopetuksen tehtävänä on edistää oppilaiden hyvinvointia (OPH 2014: 18). Kunnilla on lakisääteinen velvollisuus tarkastaa koulujen terveellisyys ja turvallisuus kolmen vuoden välien (Terveysterveystolaki 1326/2010 § 16). Kouluyhteisön hyvinvointia ei kuitenkaan ole huomioitu tarkastuksissa riittävästi; kiusaamista ja siihen puuttumista ei välttämättä ole käsitelty lainkaan (Wiss ym. 2018: 6). Koulupolun sosiaaliset suhteet vaikuttavat kuitenkin hyvinvointiin vielä vuosia koulutaipaleen päätyttyä (esim. Qualter – Brown – Munn – Rotenberg 2010; Lereya – Copeland – Costello – Wolke 2015).

Opiskeluhuollon toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan kouluissa jatkuvasti havainnoimalla ja keräämällä tietoa kouluyhteisön hyvinvoinnista. Yksi tiedonlähteistä on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen valtakunnallinen Kouluterveyskysely, joka on toteutettu kahden vuoden välein jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan (Hietanen-Peltola – Laitinen – Autio – Palmqvist 2018: 27, 34; THL b). Käytäntöjen muututtua koulut eivät nykyisin saa valmiita raportteja oman koulunsa tuloksista.

Eräs helsinkiläinen yläkoulu toivoi opinnäytetyötä koulunsa tuloksista vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä. Kouluun viitataan tässä opinnäytetyössä kohdekouluna. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla kohdekoulun 8. ja 9. luokkalaisten kokemuksia kouluyhteisönsä sosiaalisesta hyvinvoinnista vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn koulukohtaisten tulosten perusteella. Näkökulmaksi valittiin yhteisön sosiaalinen hyvinvointi, sillä näin halettiin tukea yhteisöllistä opiskeluhuoltoa sekä kouluyhteisön lakisääteisiä tarkastuksia. Opinnäytetyön tavoitteena oli auttaa kohdekoulun opiskeluhuoltoa kohdentamaan hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa kouluyhteisön ja oppilaiden tarpeiden mukaan.

2 Käsitteet

2.1 Kouluterveyskysely

Kouluterveyskysely tarjoaa seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, avun saamisesta ja koulunkäynnistä. Kyselystä vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, ja se toteutetaan joka toinen vuosi kaikissa Suomen kunnissa. (THL b.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos puolestaan toimii sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa (Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta 668/2008 § 1).

Kouluterveyskyselyn aineistoja hyödynnetään vuosittain lukuisissa tutkimuksissa ja raporteissa (THL a). Ensimmäinen Kouluterveyskysely järjestettiin vuonna 1996. Tuolloin tutkimus kohdistui perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaisiin. Vuonna 1999 tutkimukseen otettiin mukaan lukioden ja vuonna 2008 vielä ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Vuonna 2017 mukana olivat ensi kertaa myös perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaiset sekä heidän huoltajansa. (THL b.)

Vuoteen 2011 asti aineisto kerättiin parillisina vuosina Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin kouluista ja parittomina vuosina muista Manner-Suomen sekä Ahvenanmaan kouluista. Vuodesta 2013 alkaen kysely on toteutettu koko maassa samaan aikaan. (Halme – Kivimäki – Luopa – Matikka 2015: 7.) Kouluterveyskyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja nimetöntä (Halme – Hedman – Ikonen – Rajala 2018: 5).

2.2 Opiskeluhoolto

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki astui voimaan 1. elokuuta 2014. Lain mukaan opiskeluhoolto on toimintaa, jolla edistetään ja ylläpidetään oppimista, fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoollolla tarkoitetaan sekä perusopetuksen oppilashuoltoa että toisen asteen koulutuksen opiskelijahuoltoa. Vastuu opiskeluhoollosta kuuluu kaikille koulussa työskenteleville. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 § 3, § 4, § 28.)

Opiskeluhoolto koostuu yksilökohtaisesta ja yhteisöllisestä opiskeluhoollosta. Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan yksittäiseen opiskelijaan kohdistuvia toimia. Yhteisöllinen opiskeluhoolto kohdistuu sen sijaan koko kouluyhteisöön, ja se on ensisijaista

yksilökohtaiseen työhön nähden. Tarvittaessa yhteisöllistä opiskeluhuoltotoimintaa voidaan kuitenkin suunnata johonkin ryhmään, kuten opiskelunsa aloittaviin. (Hietanen-Peltola ym. 2018: 9–10; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013 § 3.) Yhteisöllinen opiskeluhuolto näkyy oppilaitoksen arjessa ja päivittäisissä toimintatavoissa, kuten kodin ja oppilaitoksen välisessä yhteistyössä (OKM a).

Opiskeluhuollon toiminta painottuu edelleen yksilökohtaiseen työhön. Terveystenhoitajat, kuraattorit ja psykologit käyttivät vuonna 2017 yhteisölliseen oppilashuoltoon vain 20–30 prosenttia työajastaan, lääkärit eivät lainkaan. (Wiss ym. 2018: 6.) Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoituksena onkin lisätä yhteisöllisen ja hyvinvointia edistävän toiminnan osuutta opiskeluhuollossa (STM 2015: 4).

Vaikka opiskeluhuolto kuuluu kaikille kouluyhteisön jäsenille, on oppilaitoskohtaisella opiskeluhuoltoryhmällä erityinen vastuu yhteisöllisestä opiskeluhuollosta. Opiskeluhuoltoryhmä toimii monialaisesti. Ryhmään kuuluu useimmiten ainakin rehtori, erityisopettaja sekä kuraattori. Terveystenhoitaja on niin ikään yksi ryhmän yleisimmistä jäsenistä. Lisäksi mukana tulisi olla oppilaiden ja huoltajien edustajia. (Wiss 2018: 5.) Opiskeluhuoltoryhmässä ei tule koskaan hoitaa yksittäisen opiskelijan asioita. Niitä käsitellään vain tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Tämä ei kuitenkaan toteudu kaikissa kouluissa. Vuonna 2015 puolet peruskouluista ilmoitti, että opiskeluhuoltoryhmässä käsiteltiin yksittäisen oppilaan tuen tarpeita. (Wiss – Halme – Hietanen-Peltola – Ståhl 2017: 7.)

2.3 Kouluyhteisön sosiaalinen hyvinvointi

Hyvinvointia on määritelty lukuisissa tutkimuksissa, mutta määritelmät ovat olleet varsin moninaisia ja epäjohdonmukaisia (Pollard – Lee 2003: 63–64). Maailman terveysjärjestön mukaan hyvinvoinnilla (*well-being*) tarkoitetaan kaikkia niitä elämänalueita, jotka yhdessä muodostavat hyvän elämän (WHO 2007: 227). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos puolestaan jakaa hyvinvoinnin kolmeen osa-alueeseen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin sekä koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun (THL c).

Hyvinvointia on kuvattu yksilön voimavarojen ja hänen kohtaamiensa haasteiden välisenä tasapainona (Dodge – Daly – Huyton – Sanders 2012: 230). Suomalainen sosiologi Erik Allardt (1976: 21, 38) on puolestaan määritellyt hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihmisen keskeiset tarpeet tulevat tyydytetyiksi. Allardtin teoriassa näistä tarpeista muodostuvat

hyvinvoinnin kolme ulottuvuutta: elintaso (*having*), yhteisyyssuhteet (*loving*) ja itsensä toteuttaminen (*being*).

Ihmissuhteet ovat merkittävä osa nuorten hyvinvointia, ja kaverit ovat tärkeitä erityisesti yläkouluikäisille (Viilo 2017: 12; 20). Keski-Suomessa selvitettiin vuonna 2016 nuorten omia näkemyksiä hyvinvoinnista ja koulusta. Yläkoululaiset ja lukiolaiset määrittelivät hyvinvoinnin fyysiseksi ja psyykkiseksi, mutta myös sosiaaliseksi terveydeksi. Keskeistä oli hyvä olo ja ihmissuhteet niin kotona kuin koulussa. (NUKSU - NÄKS 2016.) Samana vuonna Helsingin kaupungin nuorisoesiointikeskus kysyi eri-ikäisiltä helsinkiläisnuorilta, mikä on heille kaikkein tärkeintä. Perhe ja kaverit olivat kaikkein yleisimpiä vastauksia. (Rinne – Anttila – Taponen – Mattila 2017: 47.)

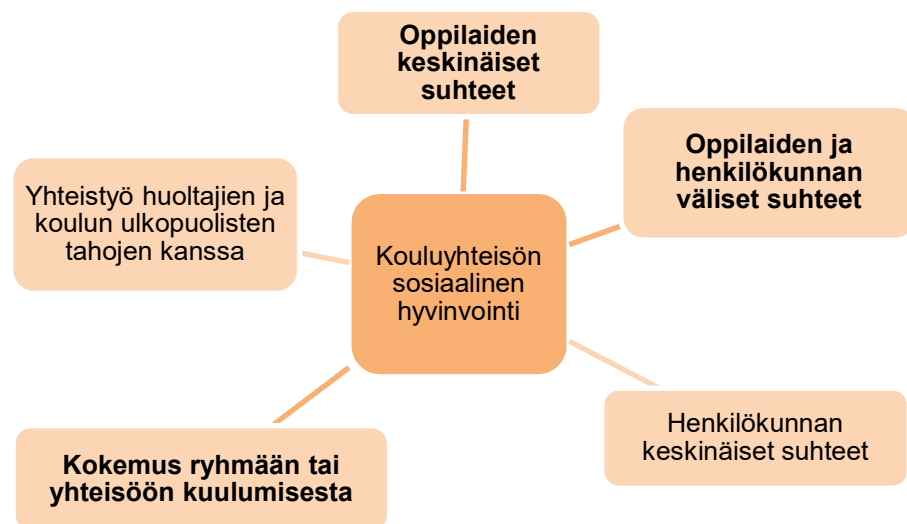
Hyvinvointia voidaan tarkastella paitsi yksilön myös yhteisön näkökulmasta (THL c). Yhteisö on epäselvästi ja lukuisissa eri merkityksissä käytetty käsite, aivan kuten hyvinvointikin. Yleensä yhteisöllä viitataan erikokoisiin ja erilaisiin ryhmämuodostelmiin. Ne voivat perustua yhteiseen alueeseen, vuorovaikutukseen, maailmankatsomukseen, tavoitteeseen, toimintaan tai vaikkapa harrastukseen. (Lehtonen 1990: 14–15.)

Koulu on keskeinen yhteisö lasten ja nuorten elämässä. Peruskoulun tehtävänä on edistää oppilaiden hyvinvointia, ja yksittäisen oppilaan hyvinvointi edellyttää hyvinvoivaa kouluyhteisöä. (OPH 2014; Pelkonen – Pekkola 2015: 7.) Nuorten hyvinvointia edistetäessä on siten kiinnitettävä huomiota nuorten koko elinympäristöön (Samdal 2012: 218). Suomessa kouluhyvinvointia on tarkasteltu muun muassa Koulun hyvinvointimalilla, joka on kehitetty Allardtin hyvinvointiteorian pohjalta (Konu 2002: 43–44).

Koulujen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehditaan lainsäädännön keinoin. Kouluyhteisön hyvinvointi on lain mukaan arvioitava kolmen vuoden välein, samoin kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuus. (Terveystieteiden lae 1326/2010 § 16.) Tarkastusten suunnittelu ja toteuttaminen ovat vaativia tehtäviä, sillä ne edellyttävät laajaa yhteistyötä. Tarkastuksiin osallistuvat muun muassa työsuojelu ja työterveyshuolto, pelastustoimi, oppilaitoskiinteistön omistaja sekä tietysti koulun henkilökunta ja oppilaat, huoltajia unohtamatta. (Pelkonen – Pekkola 2015: 9–10.) Tarkastuksissa on ollut puutteita. Vuonna 2017 vain hieman yli puolet Suomen kouluista kertoi tarkastuksen kattaneen kouluyhteisön ilmapiirin, kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän. (Wiss ym. 2018: 6.)

Edistääkseen laadukkaiden tarkastusten toteutumista Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut oppaan *Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos – Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen* (Pelkonen – Pekkola 2015: 9). Oppaassa käsitellään yhtenä tarkastusten osa-alueena oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Yhteisön hyvinvointi jaetaan oppaassa kolmeen osaan: sosiaaliseen hyvinvointiin, psyykkiseen hyvinvointiin sekä terveyttä edistäviin toimintatapoihin. (Hietanen-Peltola – Pelkonen – Laitinen 2015: 32.) Tässä opinnäytetyössä Kouluterveyskyselyn tuloksia tarkasteltiin kouluyhteisön sosiaalisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Psyykkinen hyvinvointi ja terveyttä edistävät toimintatavat rajattiin opinnäytetyön ulkopuolelle.

Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos -oppaan mukaan kouluyhteisön sosiaalinen hyvinvointi muodostuu ihmisten välisistä vuorovaikutussuhteista. Sen osia ovat oppilaiden keskinäiset suhteet, oppilaiden ja henkilökunnan väliset suhteet sekä kokemukset ryhmään tai yhteisöön kuulumisesta. Näitä osa-alueita käsitellään tässä opinnäytetyössä. Henkilökunnan keskinäiset suhteet sekä yhteistyö huoltajien ja koulun ulkopuolisten tahojen kanssa ovat myös osa sosiaalisesti hyvinvoivaa kouluyhteisöä. (Hietanen-Peltola ym. 2015: 32.) Kuviossa 1 esitetään kouluyhteisön sosiaalisen hyvinvoinnin osatekijät. Opinnäytetyössä mukana olevat aiheet on tummennettu.

Kuvio 1. Kouluyhteisön sosiaalinen hyvinvointi (Hietanen-Peltola ym. 2015: 32)

2.4 Kohdekoulu

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä helsinkiläisen yhtenäiskoulun kanssa. Tässä kohdekoulussa toimivat kaikki perusopetuksen luokka-asteet ensimmäisestä yhdeksänteen.

Lisäksi koulussa on lisäopetuksen luokka eli kymppiluokka. Kouluun kuuluu myös viisi alueellista erityisluokkaa sekä neljä valmistavan opetuksen ryhmää: kaksi alakoulun ja kaksi yläkoulun puolella. (Helsingin kaupunki a.) Lukuvuoden 2016–2017 syyskuussa koulua kävi runsaat 700 oppilasta (Väestörekisterikeskus 2018). 8. ja 9. luokilla opiskeli keväällä 2017 yhteensä 75 poikaa ja 46 tyttöä (Opinto-ohjaaja 2019). Tuolloin he myös vastasivat Kouluterveyskyselyyn.

Kohdekoulun 7.–9.-luokilla painotetaan oppilaanohjausta: jokaisella luokka-asteella on lukujärjestyksessään yksi ylimääräinen ohjaustunti ryhmänohjaajan kanssa. Alakoulun puolella 5.- ja 6.-luokilla painotetaan puolestaan taito- ja taideaineita. (Helsingin kaupunki a.) Tarvittaessa tehtäviä ja kokeita voidaan eriyttää oppilaiden yksilöllisyys huomioiden. Oppiainesta voidaan esimerkiksi karsia tai tehtävätyyppejä vaihdella. (Helsingin kaupunki c.)

Kohdekoulun yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä seuraa jokaisen luokan tilannetta vuosittain. Koulussa työskentelee kuraattori, psykologi ja kaksi terveydenhoitajaa sekä laaja-alaisia erityisopettajia luokan- ja aineenopettajien tukena. Vanhempia kannustetaan yhteistyöhön opettajien kanssa. (Helsingin kaupunki b; Helsingin kaupunki c.)

3 Sosiaalinen hyvinvointi yläkouluissa tutkimustiedon valossa

Suurin osa Suomen nuorista on tyytyväisiä elämäänsä ja voi hyvin (Pulkkinen – Rautopuro – Välijärvi 2018: 128). Toisaalta kansainvälisten tutkimusten mukaan lapset ja nuoret voivat Suomen koulussa huonommin kuin monissa muissa maissa keskimäärin (Harinen – Halme 2012: 10). Osa helsinkiläisnuorista on kertonut koulun jopa heikentävän heidän hyvinvointiaan (Viilo 2017: 13).

Kouluterveyskyselyn lisäksi tietoa nuorten elämästä ja hyvinvoinnista saadaan vuosittaisesta Nuorisobarometrasta, jonka vastaajat ovat 15–29-vuotiaita (Valtion nuorisoneuvosto). PISA-tutkimus ja WHO-koululaistutkimus tarjoavat kansainvälistä vertailutietoa. WHO-koululaistutkimus (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) toteutetaan neljän vuoden välein, ja sen osallistujat ovat 11-, 13- ja 15-vuotiaita (Jyväskylän yliopisto). PISA-tutkimus (Programme for International Students Assessment) tunnetaan oppimista, osaamista ja koulutusta selvittävänä tutkimuksena. PISA-tutkimukset kartoittavat myös opiskeluympäristöjä sekä kouluun ja oppimiseen liittyviä asenteita. (OKM b.)

PISA:n viimeisin tiedonkeruu toteutettiin vuonna 2015, jolloin tutkimukseen osallistui 73 maata tai aluetta (OKM c).

3.1 Yksinäisyys

Yksinäisyys on merkittävä uhka hyvinvoinnille. Yksinäisyyttä kokevat nuoret eivät ole yhtä tyytyväisiä elämäänsä kuin ikätoverinsa. Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2017 koko maan yläkouluikäisistä 80 prosenttia oli tyytyväisiä elämäänsä, yksinäisyyttä kokevista alle kolmasosa. Myös ongelmat koulunkäynnissä, ahdistuneisuus ja ylipaino olivat yksinäisillä yleisempiä kuin muilla. (Halme ym. 2018: 16.) Ylipäätään erilaiset somaattiset ja psyykkiset oireet ovat yksinäisyyttä kokevilla nuorilla yleisempiä kuin muilla (Lyyra – Välimaa – Tynjälä 2018: 92). Yksinäisyyden on myös todettu lisäävän itsetuhoisten ajatusten ja tekojen riskiä 15-vuotiailla nuorilla (Schinka – Van Dulmen – Bosarte – Swahn 2012: 111).

Yksinäisyyden vaikutukset ulottuvat lapsen ja nuoren myöhempään elämään. Yksinäisyys lisää somaattisten sairauksien riskiä ja kuolleisuutta (Hawkey – Cacioppo 2010: 2). Masennusoireet, tiheä hakeutuminen lääkäripalveluihin sekä runsas alkoholinkäyttö ovat yleisempiä nuorilla, jotka ovat kokeneet lapsuudessaan pitkäaikaista yksinäisyyttä. Yksinäisyydestä kärsineet kokevat terveydentilansa ylipäätään muita heikommaksi myöhemmin nuoruudessaan. (Qualter ym. 2010: 497; Qualter ym. 2013: 1291.)

Suomessa keskimäärin joka kymmenes yläkouluikäinen kokee itsensä yksinäiseksi melko usein tai usein. Uudellamaalla yksinäisyys on hieman tätä yleisempää. Yläkouluikästä alkaen se on myös huomattavasti yleisempää tytöillä kuin pojilla. (Halme ym. 2018: 13–14.) Yksinäisyys on muita yleisempää myös kiusatuilla, joista yli kolmasosa kokee yksinäisyyttä (Halme ym. 2018: 21). Lisäksi yksinäisyyden kokemuksia on muita useammin oppilailla, jotka eivät kuulu luokan etniseen enemmistöön (Madsen ym. 2016: 1356).

Kouluterveyskyselyn mukaan täysin vailla läheistä ystävää elävien nuorten osuus on viime vuosina hieman pienentynyt. Silti vuonna 2017 yhdeksällä prosentilla koko maan yläkouluikäisistä ei ollut yhtään läheistä ystävää. Läheinen ystävä puuttui kaikenikäisiltä pojilta useammin kuin tytöiltä. (Halme ym. 2018: 14, 55.) Toisaalta ystävien vähäinen määrä ei itsessään tarkoita ihmisen kokevan yksinäisyyttä kielteisesti (Junttila – Kainulainen – Saari 2015: 95).

3.2 Oppilas osana koulun yhteisöjä

Tunne kouluyhteisöön kuulumisesta edistää nuoren hyvinvointia (THL 2013: 13). Kouluyhteisöön kiinnittyminen on yhteydessä siihen, miten ihmissuhteet koetaan aikuisuudessa. Vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan tyytyväisimpiä ihmissuhteisiinsa olivat ne 30-vuotiaat, jotka olivat peruskouluaikoinaan kokeneet kuuluvansa kouluyhteisöön. (Pekkarinen - Myllyniemi 2018: 99.)

PISA 2015 -tutkimuksen mukaan yhteenkuuluvuuden tunne omaa koulua kohtaan oli Suomessa hieman vahvempi kuin muissa tutkituissa maissa keksimäärin. Se tosin heikkeni niin Suomessa kuin muissakin OECD-maissa vuosien 2003 ja 2015 välillä. Suomessa pojat tunsivat huomattavasti voimakkaampaa yhteenkuuluvuutta kouluunsa kuin tytöt. (Väljærvi 2017: 16, 18.) Myös Kouluterveyskyselyn valtakunnallisten tulosten mukaan vuonna 2017 pojat kokivat tyttöjä yleisemmin olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä (pojat 63,4 %; tytöt 46,6 %) (THL d).

Vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan 67 prosenttia peruskoulujen oppilaista koki kuuluvansa melko tai erittäin kiinteästi kouluyhteisöönsä. Edellä mainituista tutkimuksista poiketen Nuorisobarometrin tuloksissa kokemus oli yhtä yleinen tyttöillä ja pojilla. Toisaalta 14 prosenttia oppilaista kertoi kuuluvansa kouluyhteisöön erittäin löyhästi tai ei ollenkaan. (Pekkarinen – Myllyniemi 2018: 95–96.) Tulos oli samankaltainen PISA 2015 -tutkimuksessa. Sen mukaan 15 prosenttia Suomen oppilaista koki itsensä ulkopuoliseksi kouluyhteisössään. Osuus oli vielä tätä suurempi säännöllisesti kiusattujen oppilaiden kohdalla. (Väljærvi 2017: 16, 25.)

Kouluterveyskyselyssä selvitettiin kokemuksia paitsi kouluyhteisöön myös luokkayhteisöön kuulumisesta. Vuonna 2017 kokemus luokkayhteisöön kuulumisesta oli yhteydessä elämänhallinnan tunteeseen ja siihen, kuinka tyytyväinen oppilas oli elämäänsä kokonaisuudessaan. Myös ahdistuneisuuden ja yksinäisyyden tunteet olivat vähäisempiä niillä, jotka kokivat olevansa osa luokkayhteisöä. Reilusti yli puolet (64 %) koko maan 8. ja 9. luokkalaista tunsivat olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, pojat (72 %) yleisemmin kuin tytöt (56 %). (Halme ym. 2018: 30, 32.)

Vuoden 2010 WHO-koululaistutkimuksessa selvitettiin lisäksi oppilaiden keskinäisiä suhteita kysymällä, kokevatko he luokan oppilaiden viihtyvän hyvin yhdessä. Tutkimukseen osallistui 36 maata. Erityisesti tyttöjen vastaukset olivat Suomessa kielteisempiä kuin

muissa tutkituissa maissa keskimäärin. Verrattaessa Suomen tuloksia vain Pohjoismaihin ero oli suuri myös poikien kohdalla. (Kämppi ym. 2012: 13, 71–72.) Lisäksi Suomessa luokkatoverit koettiin muita Pohjoismaita harvemmin ystävällisiksi ja auttavaisiksi (Kämppi ym. 2012: 65).

3.3 Kiusaaminen kouluissa

Oppilaiden on todettu olevan sitä tyytyväisempiä elämäänsä, mitä vähemmän he ovat kokeneet kiusaamista (Väljærvi 2017: 25). Tämä yhteys on havaittu myös Kouluterveyskyselyssä. Kiusaaminen heikentää oppilaiden hyvinvointia monin tavoin. Se on yhteydessä ahdistuneisuuteen, heikkoon elämänhallinnan tunteeseen, yksinäisyyteen ja jopa terveydelle haitallisiin elintapoihin. Myös ongelmat koulunkäynnissä ovat kiusatuilla yleisempiä kuin muilla oppilailla. (Halme ym. 2018: 21, 57.)

Kiusaaminen vaikuttaa koulussa viihtymiseen. Isossa-Britanniassa alakouluikäisiltä kysyttiin, missä määrin he pitivät koulusta ja välitunneista ja keitä luokan oppilaista heidän mielestään kiusattiin. Haastattelut uusittiin puolen vuoden kuttua. Tuolloin havaittiin, että puoli vuotta aiemmin kiusatuiksi joutuneet lapset pitivät koulusta ja välitunneista muita oppilaita vähemmän. (Boulton – Chau – Whitehand – Amataya – Murray 2009: 207, 214–217.)

Kiusaaminen ei kosketa vain kiusattuja. Kiusaaminen aiheuttaa usein ahdistusta ja turvattomuutta sitä sivusta seuraaville. Kiusaaja puolestaan oppii saavuttamaan haluamiaan asioita haitallisin keinoin, kuten toisia alistamalla. (Salmivalli 2016: 62.) Koulukiusaaminen voi siten vaikuttaa kielteisesti terveyteen myös niillä oppilailla, joita ei kiusata (Modin 2012: 51).

Kuten yksinäisyyden, myös kiusaamisen vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Ikätovereiden kiusaamilla lapsilla on muita lapsia suurempi riski sairastua mielenterveyshäiriöihin myöhemmin nuoruudessaan. (Lereya ym. 2015: 529.) Vuoden 2017 Nuorisobarometrissa todettiin, että peruskoulussa kiusatut lapset ja nuoret olivat muita tyytymättömämpiä ihmissuhteisiinsa vielä peruskouluajan päätyttyäkin (Pekkarinen - Myllyniemi 2018: 100).

PISA 2015 -tutkimuksen mukaan kiusaamiskokemukset olivat Suomessa hieman yleisempiä kuin OECD-maissa keskimäärin. Noin neljännes Suomen 15-vuotiaista oppilaista oli kokenut henkisestä kiusaamisesta vähintään muutamia kertoja vuodessa. Fyysinen kiusaaminen oli harvinaisempaa: sitä oli kohdannut joka kymmenes. Pojat olivat kokeneet kiusaamisesta hieman tyttöjä yleisemmin. (Välijärvi 2017: 24.)

Kouluterveyskyselyn mukaan kiusaaminen on vähentynyt Suomen yläkouluikäisten keskuudessa vuodesta 2008 lähtien. Erityisesti pojat kokevat kiusaamisesta aiempaa vähemmän. Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn mukaan viikoittaista kiusaamista koki seitsemän prosenttia pojista ja viisi prosenttia tytöistä. Ero tyttöjen ja poikien välillä on tasoittunut kuluneiden kymmenen vuoden aikana. (Halme ym. 2018: 17.) Oppilaan tausta vaikuttaa kuitenkin kiusaamisen yleisyyteen. Yläkoulussa kiusataan yleisimmin ulkomaa-laistaustaisia oppilaita. Heistä viidesosa kokee kiusaamista viikoittain. (Halme ym. 2018: 20.)

Vaikka koulukiusaaminen on vähentynyt, erityisesti syrjivä kiusaaminen on edelleen yleistä yläkouluissa (Halme ym. 2018: 57). Syrjivä kiusaaminen loukkaa paitsi kiusattua, usein hänen koko kulttuuriaan ja perhettään. Siten sen vaikutukset voivat olla erityisen vakavia. (Elo – Lamberg 2018: 47.) Nuorisobarometrin mukaan 85 prosenttia 15–29-vuotiaista suomalaisista oli havainnut nuoriin kohdistuvaa syrjintää edeltäneen vuoden aikana. Eniten syrjintää oli havaittu mediassa, kuten internetissä. (Myllyniemi 2015: 32.) Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä noin neljännes Suomen 8. ja 9. luokkalaisista kertoi kokeneensa syrjivää kiusaamista. Oppilaita oli kiusattu muun muassa ulkonäön, sukupuolen ja ihonvärin vuoksi. Tytöt kokivat syrjivää kiusaamista poikia yleisemmin, toisin kuin kiusaamista kokonaisuudessaan. (Halme ym. 2018: 18–19.) Toisaalta tyttöjen on todettu tunnistavan syrjinnän eri muotoja poikia paremmin. Lisäksi oma kokemus vähemmistöön kuulumisesta herkistää havaitsemaan syrjintää. (Myllyniemi 2015: 32–33.)

Koulukiusatut lapset ja nuoret toivovat koulun aikuisten tunnistavan ja lopettavan kiusaamisen (Kvarme – Helseth – Sæteren – Natvig 2010: 795–796). Tämä ei kuitenkaan aina toteudu. Opettajat eivät usein huomaa tai saa tietää oppilaiden välisistä ristiriidoista. Joskus kyse voi olla myös siitä, että aikuiset eivät halua nähdä ja myöntää kiusaamista. (Harinen – Halme 2012: 67.) Kiusaaminen ei välttämättä lopu, vaikka siitä olisi kerrottu aikuiselle. Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn mukaan lähes kolmannes kiusaamistilanteesta kertoneista oppilaista koki, että kiusaaminen oli jatkunut tai pahentunut kertomisen jälkeen. Tämä oli yläkoulussa yleisempää kuin alakoulussa. (Halme ym. 2018: 18.)

3.4 Oppilaiden kokemukset opettajista

Oppilaiden tulisi kokea, että heistä ja heidän tarpeistaan välitetään (THL 2013: 13). Opettajilta saatu sosiaalinen tuki on yhteydessä paitsi koulutyytyväisyyteen myös koulumestyytykseen ja yleiseen elämäntyytyväisyyteen (Danielsen – Samdal – Hetland – Wold 2009: 313). Samankaltaisia tuloksia on saatu PISA-tutkimuksessa. Vuonna 2015 erittäin tyytyväisiä elämäänsä olivat ne oppilaat, jotka kokivat opettajan olevan kiinnostunut heidän oppimisestaan ja auttavan siinä. (Väljærvi 2017: 20.) Kokemus opettajien oikeudenmukaisuudesta on puolestaan yhteydessä siihen, kuinka tyytyväisiä nuoret ovat ihmissuhteisiinsa myöhemmin elämässään (Pekkarinen – Myllyniemi 2018: 99–100).

PISA 2015 -tutkimuksessa oppilaat arvioivat opettajien antamaa opetusta ja tukea myönteisemmin Suomessa kuin muissa OECD-maissa keskimäärin. Kokemukset opettajien epäoikeudenmukaisuudesta taas vastasivat Suomessa OECD-maiden keskiarvoja. Pojilla kokemukset epäoikeudenmukaisesta kohtelusta olivat yleisempiä kuin tytöillä. (Väljærvi 2017: 20, 22.) Vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä ei sitä vastoin havaittu tätä eroa sukupuolten välillä. Noin kolme neljästä (73 %) 8. ja 9. luokkalaisesta kertoi opettajien kohtelevan oppilaita oikeudenmukaisesti. (Wiss ym. 2017: 5.)

4 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla kohdekoulun 8. ja 9. luokkalaisten kokemuksia kouluyhteisönsä sosiaalisesta hyvinvoinnista vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn koulukohtaisten tulosten perusteella. Tavoitteena oli auttaa kohdekoulun opiskeluhuoltoa kohdentamaan hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa kouluyhteisön ja oppilaiden tarpeiden mukaan.

Tutkimuskysymyksissä tuloksilla tarkoitetaan niitä 8. ja 9. luokkalaisten vastauksiin perustuvia Kouluterveyskyselyn tuloksia, jotka kertovat kouluyhteisön sosiaalisesta hyvinvoinnista.

1. Miten kohdekoulun vuoden 2017 tulokset erosivat vuoden 2013 tuloksista?
2. Miten kohdekoulun tyttöjen ja poikien kokemukset erosivat toisistaan vuonna 2017?

3. Miten kohdekoulun tulokset erosivat helsinkiläisten yläkoulujen keskimääräisistä tuloksista vuonna 2017?

5 Menetelmät

5.1 Menetelmälliset lähtökohdat

8. ja 9. luokkien oppilaille suunnatussa Kouluterveyskyselyssä oli vuonna 2017 yhteensä 118 kysymystä. Niistä osa koostui useista alaasioista. Ne huomioiden kysymyksiä ja väittämiä oli yhteensä noin neljäsataa. Kysymykset oli jaettu 18 eri aihealueeseen, kuten ”Koulunkäynti” ja ”Ystävät”. Kysymyksiin ja väittämiin vastattiin rastittamalla ruutu. Pituus ja paino pyydettiin kirjoittamaan lomakkeeseen itse. Muita avoimia kysymyksiä ei ollut. Kyselyn eri osioissa selvennettiin, mitä käytetyillä termeillä, kuten kiusaamisella, tarkoitettiin tässä kyselyssä. (THL f.)

Osa kysymyksistä oli luokitteluasteikollisia, kuten ”Millä luokalla olet?”, johon vastausvaihtoehdot olivat ”8. luokalla” ja ”9. luokalla”. Suuri osa kysymyksistä oli kuitenkin järjestysasteikollisia, kuten ”Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana?”. Tässä vastausvaihtoehdot olivat ”useita kertoja viikossa – noin kerran viikossa – harvemmin – ei lainkaan”. Kyselyssä käytettiin myös järjestysasteikollisia Likertin asteikkoja. Niiden käytössä suositellaan vastausvaihtoehtoja ”täysin eri mieltä – jokseenkin eri mieltä – ei samaa eikä eri mieltä – jokseenkin samaa mieltä – täysin samaa mieltä” (Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 131). Osassa Kouluterveyskyselyn kysymyksistä ei tarjottu vaihtoehtoa ”ei samaa eikä eri mieltä”, osassa se taas oli.

Opinnäytetyö perustui Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämään valmiiseen eli sekundaariaineistoon (Mongan 2013: 372). Työ toteutettiin kuvailevana, kvantitatiivisena tutkimuksena. Syitä asiointiloille ei siis etsitty. (Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 57.) Kouluterveyskyselyn koulukohtaisten tulosten hyödyntämiseen haettiin Helsingin kaupungilta tutkimuslupa. Opinnäytetyöprosessin aikana ensisijaisena yhteyshenkilönä kohdekoulussa toimi koulun opinto-ohjaaja, toissijaisena rehtori. Heidät tavattiin opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa syksyllä 2018. Sen jälkeen yhteyttä pidettiin sähköpostitse.

5.2 Aineisto

Vuonna 2017 Kouluterveyskyselyyn vastattiin pääosin (96 %) sähköisesti internetissä olevan linkin kautta. Kysely toteutettiin 1.3.–31.5.2017 välisenä aikana, ja siihen vastattiin koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Vastaaminen oli vapaaehtoista ja nimeäntöntä. (THL g; Halme ym. 2018: 5.) Vuonna 2017 kyselyyn vastasi kohdekoulussa 75 prosenttia (n=91) kaikista 8. ja 9. luokkalaisista. Poikien vastausaktiivisuus oli 76 prosenttia (n=57) ja tyttöjen 70 prosenttia (n=33). (Opinto-ohjaaja 2019.)

Kouluterveyskyselyn tulokset ovat koko maan, maakuntien ja kuntien osalta kaikkien saatavilla Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sähköisessä tulospalvelussa (THL d). Tulokset esitetään tulospalvelussa indikaattoreina. Niiden tarkoituksena on helpottaa tulosten käyttöä (Tilastokeskus). Osa indikaattoreista on koostettu useasta eri vastausvaihtoehdosta tai kysymyksestä. Esimerkiksi kysymyksen "Tunnetko itsesi yksinäiseksi?" pohjalta on muodostettu indikaattori "Tuntee itsensä yksinäiseksi, %" Tämä indikaattori kertoo, kuinka suuri osa vastaajista on valinnut vastausvaihtoehdon "melko usein" tai "jatkuvasti". Liitteeseen 1 on koottu opinnäytetyössä mukana olevat indikaattorit ja niiden taustalla olevat kysymykset, väittämät ja vastausvaihtoehdot.

Indikaattorit on jaoteltu tulospalvelussa seitsemään eri aihealueeseen: hyvinvointi, osallisuus ja vapaa-aika, terveys, elintavat, koulunkäynti ja opiskelu, perhe ja elinolot, kasvuympäristön turvallisuus sekä palvelut ja avunsaanti. Aiheiden jaottelu on siis erilainen kuin itse kyselyssä, eivätkä kaikki kyselyn kysymykset ja väittämät ole mukana tulospalvelussa.

Yksittäisten koulujen tulokset ovat salasanalla suojattuja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toimittaa kullekin koululle linkin ja salasanan koulun omiin koulukohtaisiin tuloksiin. (THL b.) Tätä opinnäytetyötä varten pääsy kohdekoulun omiin tuloksiin saatiin kohdekoulun rehtorilta. Kohdekoulun 8. ja 9. luokkalaisten tulokset vuodelta 2017 esitettiin tulospalvelussa 201 indikaattorina. Koko maan, kaupunkien ja maakuntien avoimissa tuloksissa indikaattoreita oli kuitenkin enemmän, 231. Muun muassa seksuaaliterveyteen liittyvät indikaattorit puuttuivat kohdekoulun tuloksista.

Vuonna 2015 tekniset ongelmat vaikeuttivat Kouluterveyskyselyn toteuttamisesta eri puolilla Suomea. Ongelmien vuoksi kaikki oppilaat ja opiskelijat eivät voineet vastata kyselyyn. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei siten voinut toimittaa kuntakohtaisia tuloksia

kaikkiin kuntiin. (Halme ym. 2015: 6.) Ongelmat koskettivat kohdekoulua, ja siksi kohdekoulun tuloksia ei vuodelta 2015 ole saatavilla (Opinto-ohjaaja 2018).

5.3 Analysointi

Tulospalvelun 201 indikaattorista opinnäytetyöhön valittiin 28 kouluyhteisön sosiaalisesta hyvinvoinnista kertovaa indikaattoria. Valinnassa hyödynnettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen *Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos* -opasta. Valitut indikaattorit liittyivät oppilaiden keskinäisiin suhteisiin, ryhmään tai yhteisöön kuulumiseen sekä oppilaiden ja henkilökunnan välisiin suhteisiin. *Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos* -oppaan mukaan myös henkilökunnan keskinäiset suhteet sekä yhteistyö huoltajien ja koulun ulkopuolisten tahojen kanssa ovat osa yhteisön sosiaalista hyvinvointia (Hietanen-Peltola ym. 2015: 32). Näistä kertovia indikaattoreita oli kuitenkin vain vähän, ja ne rajattiin opinnäytetyön ulkopuolelle.

Valituista indikaattoreista muodostettiin edelleen kolme aihealuetta: oppilaiden kokemukset koulutovereista ja yhteisöön kuulumisesta, kiusaaminen sekä oppilaiden kokemukset opettajista. Taulukossa 1 esitetään opinnäytetyöhön valitut indikaattorit näihin osa-alueisiin jaoteltuna.

Koska opinnäytetyössä hyödynnetyt tulokset olivat indikaattoreiden muodossa, ei tulosten analysointi tilasto-ohjelmaa käyttäen ollut mahdollista. Siihen olisi tarvittu raakadataa eli alkuperäinen aineisto käsittelemättömässä muodossa (Simpura – Melkas 2013: 172). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilla esitettiin kuitenkin syksyllä 2018 ohjeellisia tulkintarajoja, joita laitos on itse käyttänyt aiempina vuosina arvioidessaan kuntakohtaisia tuloksia. Rajat olivat suuntaa-antavia, eivätkä kertoneet tilastollisesta merkityksestä. (THL e; Helakorpi.) Näitä rajoja hyödynnettiin tässä opinnäytetyössä.

Tulkintarajoja oli saatavilla neljälle eri näkökulmalle: vertailu edelliseen kyselyvuoteen, muutos pidemmällä aikavälillä, ero sukupuolten välillä sekä ero maakuntaan tai koko aineistoon (THL e). Koska kohdekoulun tuloksia vuodelta 2015 ei ole, ei tuloksia voitu verrata edelliseen kyselyvuoteen. Valittuja indikaattoreita tarkasteltiin siten kolmesta näkökulmasta. Ensiksi tarkasteltiin mahdollisia ajallisia muutoksia: vuoden 2017 tuloksia verrattiin kohdekoulun vuoden 2013 tuloksiin. Toiseksi, kohdekoulun tyttöjen ja poikien tuloksia vuodelta 2017 verrattiin toisiinsa. Kolmanneksi, kohdekoulun vuoden 2017 tuloksia verrattiin Helsingin kaupungin yläkoulujen keskimääräisiin tuloksiin vuonna 2017.

Laskennassa hyödynnettiin Excel-taulukkolaskentaohjelmaa. Muutokset ja erot ilmaistiin prosenttiyksikköinä.

Taulukko 1. Oppinäytetyöhön valitut indikaattorit kolmeen aihealueeseen jaoteltuna

Oppilaiden kokemukset koulutovereista ja yhteisöön kuulumisesta
Ei yhtään läheistä ystävää, %
Tuntee itsensä yksinäiseksi, %
Luokan tai ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä, %
Välitunnit pelottavat, %
On yksinäinen välitunnilla, %
Toivoo järjestettyä ohjelmaa välitunnilla, %
Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, %
Kokee olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä, %
Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä, %
Kiusaaminen
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %
Ei ole kiusattu koulussa lainkaan lukukauden aikana, %
Ei ole osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen, %
Osallistunut koulukiusaamiseen vähintään kerran viikossa, %
Kertonut koulussa tapahtuneesta kiusaamisesta koulun aikuiselle lukukauden aikana, %
Koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen kiusaaminen jatkunut tai pahentunut, %
Koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen kiusaaminen loppunut tai vähentynyt, %
Koulukiusaamista tapahtunut nimittelemällä, tekemällä naurunalaiseksi tai kiusoittelemalla, %
Koulukiusaamista tapahtunut jättämällä huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle, %
Koulukiusaamista tapahtunut lyömällä, potkimalla tai tönimällä, %
Koulukiusaamista tapahtunut levittämällä valheita, %
Koulukiusaamista tapahtunut viemällä rahaa tai tavaraa tai rikkomalla tavaroita, %
Ulkonäön vuoksi kiusattu koulussa tai vapaa-ajalla, %
Sukupuolen vuoksi kiusattu koulussa tai vapaa-ajalla, %
Uskonnon vuoksi kiusattu koulussa tai vapaa-ajalla, %
Oppilaiden kokemukset opettajista
Opettajat eivät kohtele oppilaita oikeudenmukaisesti, %
Opettajat odottavat oppilailta liikaa koulussa, %
Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, %
Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla, %

Taulukossa 2 selvennetään, miten tulkintarajoja sovellettiin opinnäytetyössä. Tulkintarajojen suuruuteen vaikuttivat sekä valittu vertailunäkökulma että vastaajien lukumäärä. Tämä näkyy taulukon kolmessa vasemmanpuoleisimmista sarakkeista. Mitä vähemmän vastaajia oli, sitä suurempi eron tuli olla, jotta tuloksella olisi merkitystä. Kaksi oikeanpuolimmaista saraketta kertovat, mihin opinnäytetyön vertailupariin kutakin tulkintarajaa käytettiin.

Taulukko 2. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulkintarajat ja niiden soveltaminen opinnäytetyössä (THL e)

Vertailunäkökulma	Vastaajia*	Tulkintaraja (%-yksikköä)	Vertailupari, johon tulkintarajaa sovellettiin opinnäytetyössä	
Muutos pitkällä aikavälillä	30–69	14**	Kohdekoulun tytöt 2013	Kohdekoulun tytöt 2017
			Kohdekoulun pojat 2013	Kohdekoulun pojat 2017
	70–99	7***	Kohdekoulun tytöt ja pojat yhteensä 2013	Kohdekoulun tytöt ja pojat yhteensä 2017
Ero tyttöjen ja poikien välillä	30–49	12	Kohdekoulun tytöt 2017	Kohdekoulun pojat 2017
Ero maakuntaan tai koko aineistoon****	30–69	10	Kohdekoulun tytöt 2017	Helsingin tytöt 2017
			Kohdekoulun pojat 2017	Helsingin pojat 2017
	70–99	6	Kohdekoulun tytöt ja pojat yhteensä 2017	Helsingin tytöt ja pojat yhteensä 2017

* Vastaajien määrä määräytyy vertailuparin ryhmistä pienemmän mukaan.

** Peräkkäisten vuosien välillä tulee olla keskimäärin 7 prosenttiyksikön ero. Koska vuoden 2015 tuloksia ei ole saatavilla, käytettiin opinnäytetyössä vuosien 2013 ja 2017 välillä rajana 14 prosenttiyksikköä. (THL e.)

*** Peräkkäisten vuosien välillä tulee olla keskimäärin 3,5 prosenttiyksikön ero. Koska vuoden 2015 tuloksia ei ole saatavilla, käytettiin opinnäytetyössä vuosien 2013 ja 2017 välillä rajana 7 prosenttiyksikköä. (THL e.)

**** Näitä rajoja käytettiin opinnäytetyössä, kun verrattiin kohdekoulun tuloksia koko kaupungin tuloksiin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulospalvelussa kerrotaan absoluuttiset vastaajamäärät kunkin indikaattorin taustalla olevaan kysymykseen. Eri vastausvaihtoehtojen absoluuttisia vastaajamääriä ei sen sijaan ilmoiteta (Hedman 2019). Sen vuoksi opinnäy-

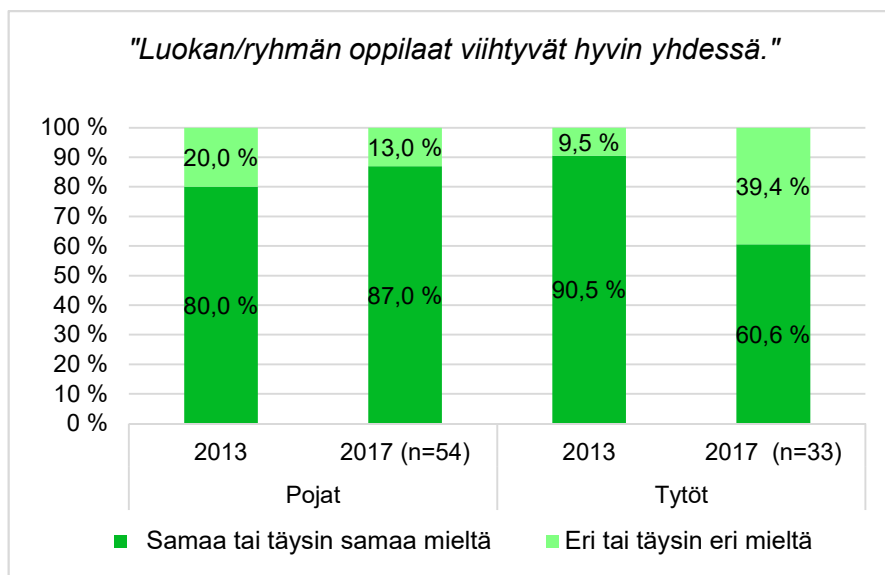
tetyön tulososuudessa ei voitu ilmaista eri vastausvaihtoehtojen absoluuttisia vastaajamääriä. Kuvioihin on sen sijaan merkitty kunkin kysymyksen tai väittämän kokonaisvastaajamäärä.

6 Tulokset

6.1 Kohdekoulun sosiaalisessa hyvinvoinnissa tapahtuneet muutokset

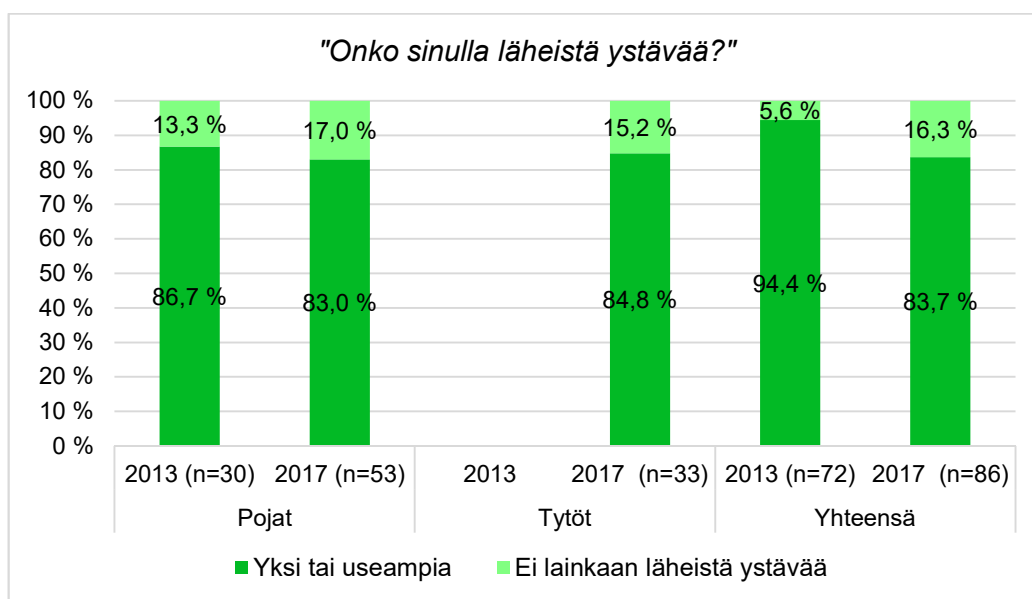
6.1.1 Oppilaiden kokemukset koulutovereista ja yhteisöön kuulumisesta

Tyttöjen kokemukset oppilastovereistaan olivat aiempaa kielteisempiä, poikien sen sijaan eivät. Vuonna 2017 kolme viidestä (60,6 %) tytöistä koki luokan tai ryhmän oppilaiden viihtyvän hyvin yhdessä. Osuus oli pienentynyt huomattavasti vuoden 2013 tulokseen (90,5 %) verrattuna. Pojista puolestaan lähes yhdeksän kymmenestä (87,0 %) kertoi vuonna 2017 oppilaiden viihtyvän yhdessä. Tulos ei siten eronnut merkittävästi vuoden 2013 tuloksesta (80,0 %). Nämä tyttöjen ja poikien tulokset vuosina 2013 ja 2017 esitetään kuviossa 2. Kuvio havainnollistaa, kuinka tyttöjen ja poikien vastaukset eriytyivät toisistaan vuosien 2013 ja 2017 välillä. Kuviossa ei ole vuoden 2013 vastaajamääriä, sillä ne puuttuvat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulopalvelusta.

Kuvio 2. Kohdekoulun oppilaiden vastaukset väittämään *"Luokan/ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä"* vuosina 2013 ja 2017.

Aiempaa suurempi osa kohdekoulun oppilaista oli vailla läheistä ystävää. Läheisellä ystävällä tarkoitettiin kyselyssä jotakuta, jonka kanssa voi puhua lähes kaikesta. Kysymystä ei ollut rajattu kouluun tai vapaa-aikaan. Vuonna 2017 läheistä ystävää ei ollut kuudesosalla (16,3 %) oppilaista. Vuoden 2013 vastaava osuus (5,6 %) oli huomattavasti pienempi. Tarkasteltaessa vain poikia muutos vuoden 2013 tilanteesta (13,3 %) vuoden 2017 tulokseen (17,0 %) ei ylittänyt merkittävän tuloksen rajaa. Tytöistä vailla läheistä ystävää oli vuonna 2017 useampi kuin joka kymmenes (15,2 %). Tyttöjen tulosta vuodelta 2013 ei ole pienen vastaajamäärän vuoksi. Vailla ystävää eläneiden tyttöjen ja poikien osuudet vuosina 2013 ja 2017 esitetään kuviossa 3.

Kuvio 3. Vailla läheistä ystävää olleiden tyttöjen ja poikien osuudet kohdekoulussa vuosina 2013 ja 2017

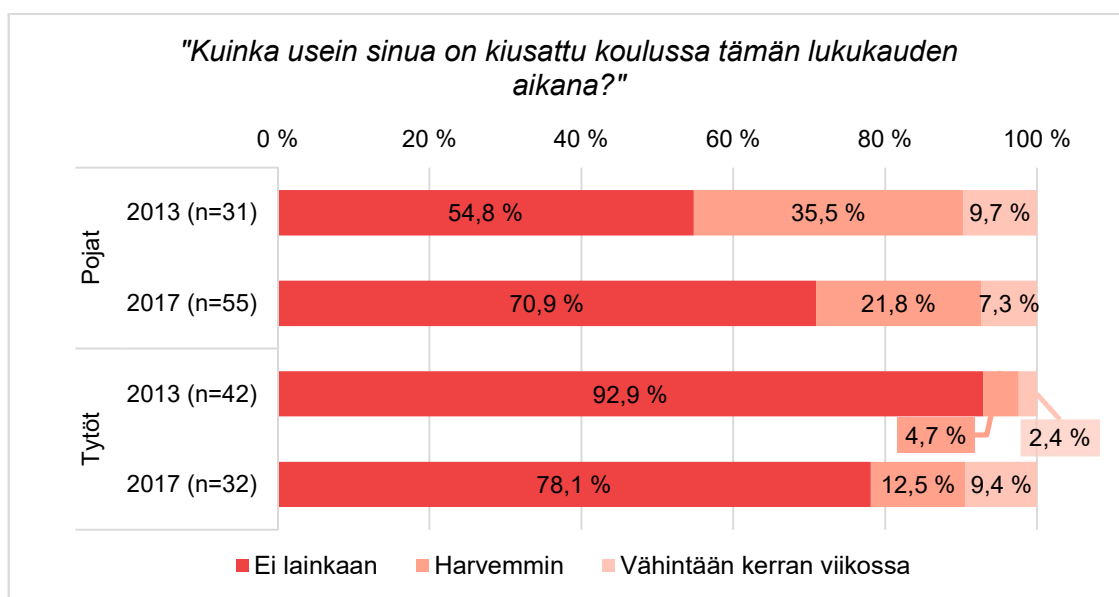
Vuodelta 2013 ei ole tuloksia yksinäisyyden tai koulu- ja luokkayhteisöön kuulumisen kokemuksista. Niitä ei siksi käsitellä tässä luvussa. Yksinäisyyteen liittyvistä tuloksista kerrotaan luvuissa 6.2 ja 6.3.2., koulu- ja luokkayhteisöön kuulumisesta puolestaan luvussa 6.2.

6.1.2 Kiusaaminen

Kiusatuksi joutumista selvitettiin kysymällä, kuinka usein vastaajaa oli kiusattu koulussa kyseisen lukukauden aikana. Vuonna 2017 vähintään kerran viikossa kiusaamista oli kookenut vajaa kymmenesosa (8,0 %) oppilaista. Merkittävää muutosta vuoteen 2013 (5,5

%) verrattuna ei ollut. Vuonna 2017 joka kymmenes (9,4 %) tyttö koki kiusaamista viikoittain. Vuoden 2013 kyselyssä vastaava osuus (2,4 %) oli selvästi pienempi. Tämän käännös ei tosin ylittänyt merkittävän tuloksen rajaa. Tulkintarajan alittavaa tulosta voidaan kuitenkin harkiten pitää merkittävänä, jos indikaattorin osuus on korkeintaan kymmenen prosenttia (THL e). Poikien tilanne oli ennallaan (2013: 9,7 %; 2017: 7,3 %).

Aiempaa suurempi osa pojista kertoi, ettei heitä ollut kiusattu lainkaan lukukauden aikana. Vuonna 2017 näin vastasi vajaa kolme neljästä (70,9 %) pojasta. Vuonna 2013 kiusaamiselta oli välttynyt hieman yli puolet (54,8 %) pojista. Tyttöjen kohdalla muutos oli päinvastainen. Vuonna 2013 yhdeksän kymmenestä (92,9 %) tytöstä oli välttynyt kiusaamiselta täysin. Vuoden 2017 tuloksissa tämä osuus oli pienentynyt noin kolmeen neljäsosaan (78,1 %). Tyttöjen vastaukset olivat siis aiempaa kielteisempiä, mutta poikien eivät – aivan kuten kokemukset luokkatovereista. Lisäksi on huomattava, että ero poikien ja tyttöjen välillä kaventui vuosien 2013 ja 2017 välillä. Kiusaamiskokemusten yleisyys vuosina 2013 ja 2017 esitetään kuviossa 4.

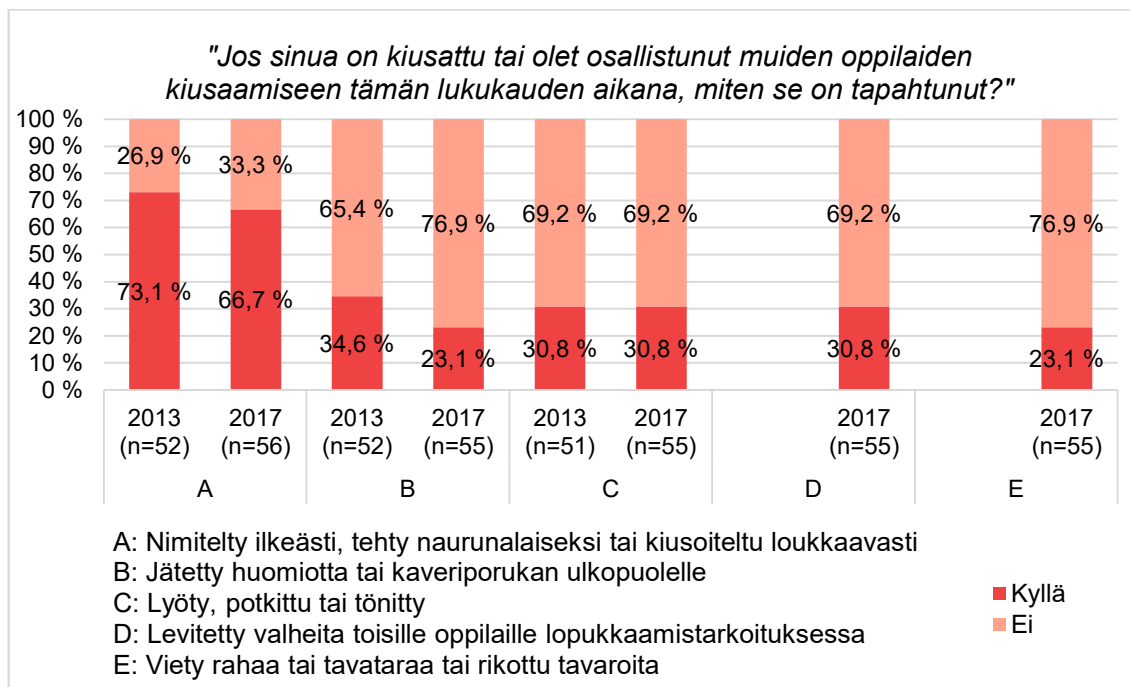
Kuvio 4. Kiusaamista kokeneet ja kiusaamiselta välttyneet tytöt ja pojat kohdekoulussa vuosina 2013 ja 2017

Pojat ilmoittivat aiempaa yleisemmin, etteivät he olleet itse osallistuneet toisten kiusaamiseen kuluneen lukukauden aikana. Vuonna 2017 näin vastasi kolme neljästä (78,2 %) pojasta, vuonna 2013 alle puolet (45,2 %). Tyttöjen tulokset olivat sitä vastoin ennallaan. Hieman alle yhdeksän kymmenestä (2013: 88,1 %; 2017: 87,5 %) tytöstä kertoi, ettei ollut osallistunut kiusaamiseen lainkaan.

Kiusaamistilanteessa mukana olleiden mukaan kiusaaminen oli vuonna 2017 yleisimmin nimitellyä, naurunalaiseksi tekemistä ja kiusoittelua (66,7 %). Yleisyydessä ei ollut tapahtunut merkittävää muutosta vuoteen 2013 (73,1 %) verrattuna. Vuonna 2017 vajaa kolmasosa kiusaamisessa osallisena olleista oli kohdannut lyömistä, potkimista ja tönimistä (30,8 %) sekä valheiden levittämistä (30,8 %). Jälkimmäisestä ei ole tietoja vuodelta 2013, mutta lyöminen, potkiminen ja töniminen oli yhtä yleistä vuonna 2013 (30,8 %).

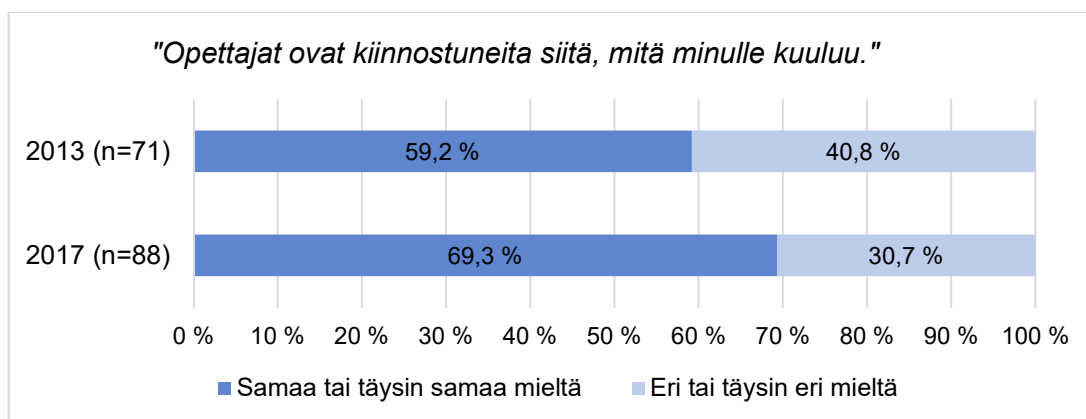
Huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle jättäminen sen sijaan oli vähentynyt. Vuonna 2013 sitä oli kohdannut kolmannes (34,6 %), kun taas vuonna 2017 neljännes (23,1 %) kiusaamistilanteessa olleista oppilaista. Vuonna 2017 noin neljäsosa (23,1 %) kiusaamisessa osallisena olleista kertoi, että kiusaamistilanteissa oli viety rahaa tai rikottu tavaraa. Vuodelta 2013 ei ole tuloksia pienen vastaajamäärän vuoksi. Kaikki kiusaamistapoihin liittyvät prosenttiosuudet on laskettu niistä vastaajista, jotka ilmoittivat joutuneensa kiusatuiksi tai kiusanneensa muita. Kuvioon 5 on koottu eri kiusaamistavat ja niiden yleisyydet kohdekoulussa vuosina 2013 ja 2017. Kiusaamisen aiheista ei ole tuloksia vuodelta 2013. Niistä kertovia vuoden 2017 tuloksia verrataan Helsingin keskimääräisiin tuloksiin luvussa 6.3.2.

Kuvio 5. Kiusaamistavat kohdekoulussa vuosina 2013 ja 2017 – osuudet on laskettu oppilaista, joita oli kiusattu tai jotka olivat kiusanneet toisia lukukauden aikana.

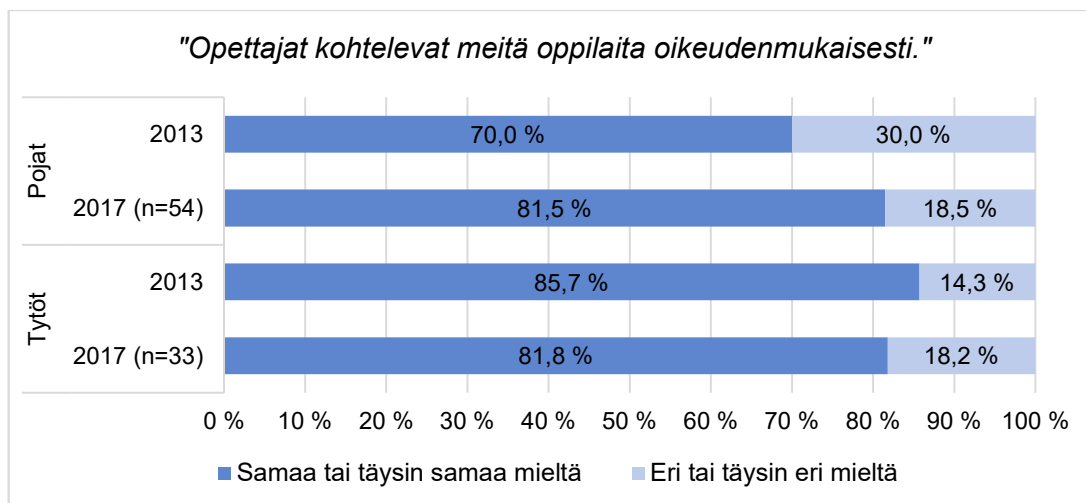
6.1.3 Oppilaiden kokemukset opettajista

Käsitykset opettajista olivat osin aiempaa myönteisempiä. Vuonna 2013 neljä kymmenestä (40,8 %) oppilaasta koki, että opettajat eivät ole kiinnostuneita heidän kuulumisistaan. Vuonna 2017 tätä mieltä oli sen sijaan alle kolmasosa oppilaista (30,7 %). Kuviossa 6 esitetään tämä muutos. Tulos oli muuttunut samaan suuntaan sekä pojilla (2013: 43,3 %; 2017: 32,7 %) että tytöillä (2013: 39,0 %; 2017: 27,3 %).

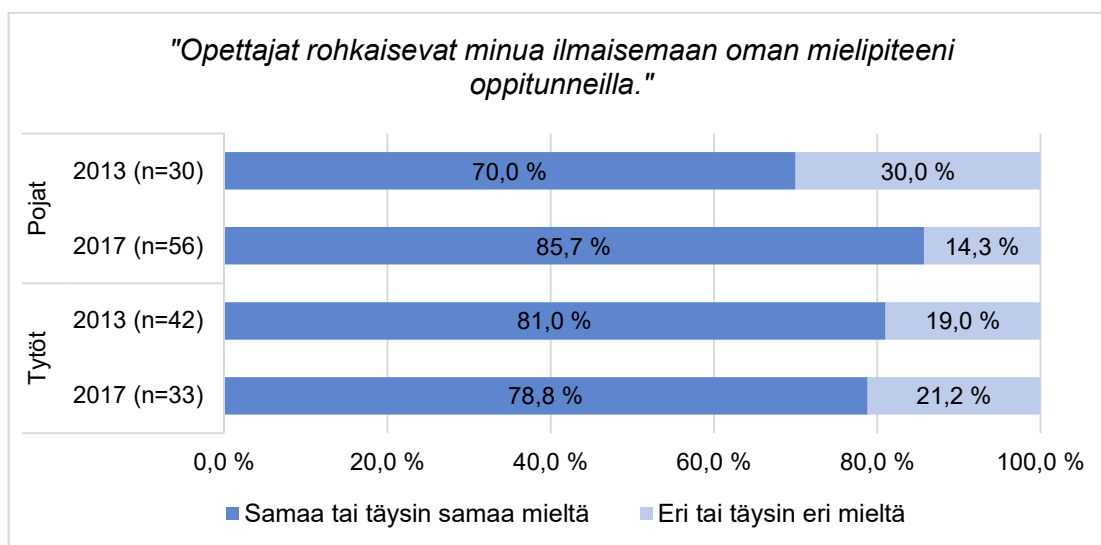
Kuvio 6. Vuoteen 2013 verrattuna vuonna 2017 pienempi osa kohdekoulun oppilaista koki, että opettajat eivät ole kiinnostuneita heidän asioistaan.

Kokemukset opettajien oikeudenmukaisuudesta olivat sen sijaan ennallaan. Vuonna 2017 viidennes (18,4 %) oppilaista koki, että opettajat eivät kohtele oppilaita oikeudenmukaisesti. Tämä ei eronnut vuoden 2013 tuloksesta (20,8 %). Tarkasteltaessa sukupuolia erikseen tilanne on tosin hieman erilainen, sillä tyttöjen ja poikien kokemukset ovat muuttuneet vastakkaisiin suuntiin. Pojista aiempaa pienempi osa (2013: 30,0 %; 2017: 18,5 %) ja tytöistä hieman aiempaa suurempi osa (2013: 14,3 %; 2017: 18,2 %) koki opettajien toimivan epäoikeudenmukaisesti. Nämä muutokset eivät kuitenkaan ylittäneet merkittävän tuloksen rajaa. Kohdekoulun tyttöjen ja poikien näkemykset opettajien oikeudenmukaisuudesta esitetään kuviossa 7. Vuoden 2013 vastaajamäärät puuttuvat kuviossa, sillä niitä ei esitetty tulospalvelussa.

Kuvio 7. Kohdekoulun oppilaiden kokemukset opettajien oikeudenmukaisuudesta vuosina 2013 ja 2017

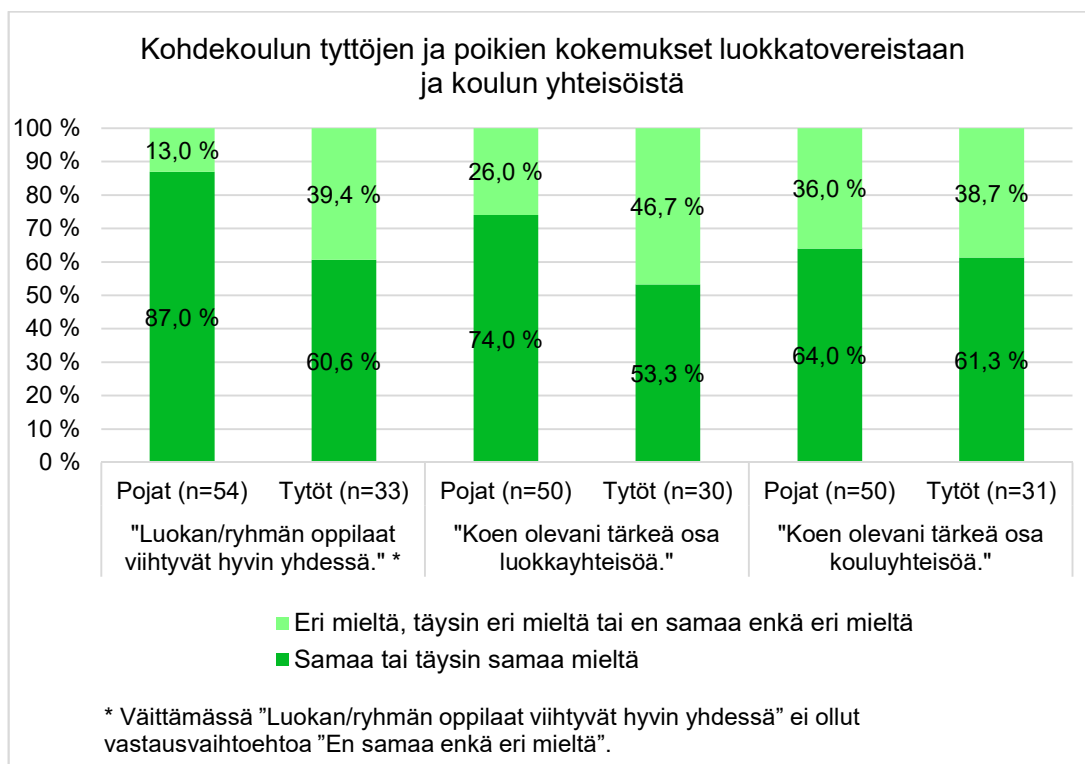
Oppilailta kysyttiin, rohkaisevatko opettajat mielipiteen ilmaisemiseen oppitunnilla. Poikien kokemus oli aiempaa myönteisempi. Vuonna 2013 kolmannes (30,0 %) pojista koki, että opettajat eivät rohkaise ilmaisemaan mielipiteitä. Vuonna 2017 näin vastasi alle viidennes (14,3 %) pojista. Tytöistä tätä mieltä oli viidennes sekä vuonna 2013 (19,0 %) että 2017 (21,2 %). Tyttöjen ja poikien kokemukset vuosina 2013 ja 2017 esitetään kuviossa 8. Neljäs opettajiin liittynyt väittämä käsitteli oppilaiden kokemuksia opettajien odotuksista. Sen osalta ei ole tuloksia vuodelta 2013, joten sitä käsitellään kappaleissa 6.2 ja 6.3.3.

Kuvio 8. Kohdekoulun tyttöjen ja poikien vastaukset väittämään *"Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteen oppitunneilla"* vuosina 2013 ja 2017

6.2 Erot kohdekoulun tyttöjen ja poikien välillä

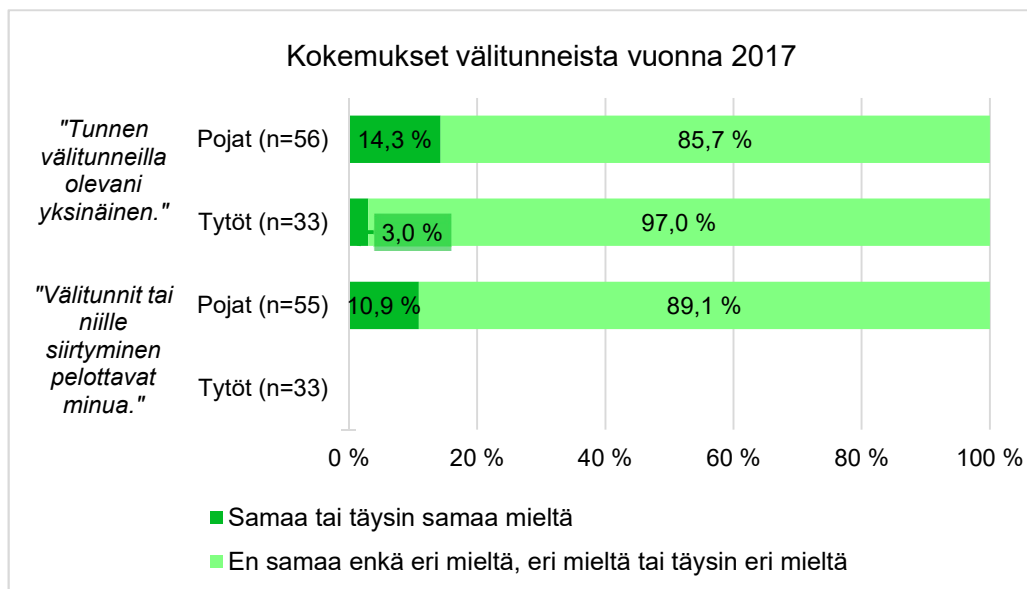
Vuonna 2017 tyttöjen kokemukset luokastaan olivat paitsi aiempaa kielteisempiä myös kielteisempiä kuin poikien. Ensinnäkin, pojat kokivat tyttöjä yleisemmin, että luokan tai ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä (pojat 87,0 %; tytöt 60,6 %). Toiseksi, pojista merkittävästi suurempi osa kuin tytöistä koki olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä (pojat 74,0 %; tytöt 53,3 %). Kouluyhteisöön sen sijaan koki kuuluvansa yhtä suuri osa niin pojista (64,0 %) kuin tytöistä (61,3 %). Tyttöjen ja poikien joukossa oli yhtä paljon niitä, jotka eivät kokeneet olevansa tärkeä osa koulu- eivätkä luokkayhteisöä (pojat 8,2 %; tytöt 10,0 %). Näitä tyttöjen ja poikien kokemuksia koulutovereista ja koulun yhteisöistä vertaillaan kuviossa 9.

Kuvio 9. Erot kohdekoulun tyttöjen ja poikien vastauksissa vuonna 2017 – luokkayhteisöön ja koulutovereihin liittyvät väittämät

Sukupuolten välillä ei ollut merkittävää eroa yksinäisyyttä kokevien (pojat 7,3 %; tytöt 3,0 %) tai vailla läheistä ystävää olevien osalta (pojat 17,0 %; tytöt 15,2 %). Vaikka pojat kokivat tyttöjä yleisemmin oppilaiden viihtyvän yhdessä, yksinäisyys välitunneilla oli pojilla yleisempää kuin tytöillä. Useampi kuin joka kymmenes (14,3 %) poika kertoi olleensa yksinäinen välitunneilla. Tytöistä näin vastasi muutama prosentti (3,0 %). Lisäksi joka kymmenes (10,9 %) poika pelkäsi välitunteja. Tyttöjen osalta tulosta ei ole. Puolet (49,1

%) pojista toivoi enemmän järjestettyä ohjelmaa välitunneilla. Tyttöillä tämä toive oli harvinaisempi: välituntiohjelmaa kaipasi joka neljäs (24,2 %) tyttö. Kuviossa 10 kuvataan tyttöjen ja poikien kielteisiä kokemuksia välitunneista.

Kuvio 10. Kohdekoulun tyttöjen ja poikien kokemukset välitunneista vuonna 2017

Siltä osin, kun molempien sukupuolten tulokset olivat saatavissa, kiusaamiskokemuksissa ei ollut merkittäviä eroja sukupuolten välillä. Tämä koski vähintään kerran viikossa kiusaamista kokeneita (pojat 7,3 %; tytöt 9,4 %) ja kokonaan kiusaamiselta välttyneitä oppilaita (pojat 70,9 %; tytöt 78,1 %). Tytöt ja pojat kertoivat myös yhtä yleisesti, etteivät olleet osallistuneet toisten kiusaamiseen (pojat 78,2 %; tytöt 87,5 %).

Opettajien odotukset tuntuivat liiallisilta erityisesti poikien mielestä. Pojista yli puolet (54,5 %) koki opettajien odottavan heiltä liikaa. Tytöistä näin vastasi sen sijaan kolmasosa (33,3 %). Muilta osin tyttöjen ja poikien kokemukset opettajista eivät eronneet toisistaan merkittävästi.

6.3 Erot koko Helsingin keskimääräisiin tuloksiin verrattuna

Tässä kappaleessa koko Helsingin keskimääräisillä tuloksilla tarkoitetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulospalvelusta saatuja 8. ja 9. luokkalaisten tuloksia vuoden 2017 Kouluterveyskyselyssä. Näissä keskimääräisissä tuloksissa ovat mukana kaikki kaupungin julkiset koulut, yksityiset koulut sen sijaan eivät (Luopa 2019). Helsingin oppilailla ja

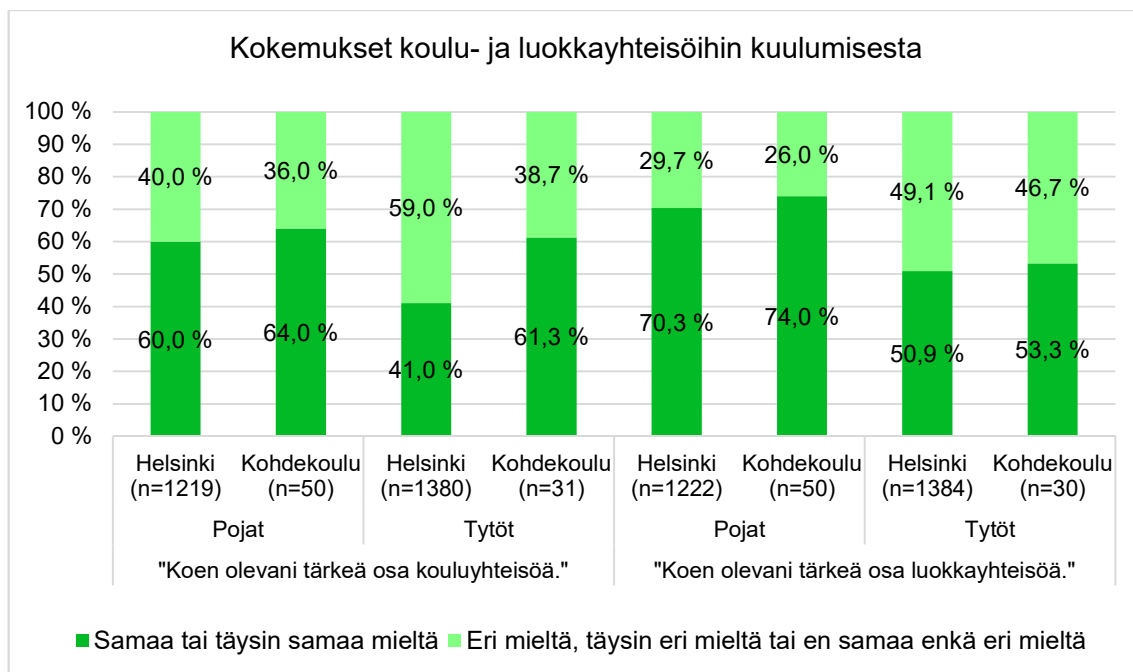
helsinkiläisillä yläkoululaisilla viitataan siten Helsingin julkisten koulujen 8. ja 9. luokkalaisiin.

6.3.1 Oppilaiden kokemukset koulutovereista ja yhteisöön kuulumisesta

Kohdekoulun oppilaat kokivat luokkansa tai ryhmänsä viihtyvän yhdessä yhtä hyvin kuin yläkoululaiset Helsingissä keskimäärin. Sekä kohdekoulussa että keskimäärin Helsingissä runsaat kahdeksan kymmenestä pojasta (kohdekoulu 87,0 %; Helsinki 81,7 %) koki luokan tai ryhmän oppilaiden viihtyvän yhdessä. Vaikka kohdekoulussa tätä mieltä oli hieman pienempi osa tytöistä kuin Helsingissä keskimäärin (kohdekoulu 60,6 %; Helsinki 70,0 %), ero ei ylittänyt merkittävän rajaa.

Kokemus luokkayhteisöön kuulumisesta oli kohdekoulussa yleisempi kuin Helsingissä keskimäärin. Helsingissä kolme viidestä (60,1 %) oppilaasta koki olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä. Kohdekoulussa osuus oli tätä suurempi (66,3 %). Erot eivät olleet merkittäviä tarkasteltaessa sukupuolia erikseen. Sen sijaan on huomattava, että kohdekoulun ohella myös koko Helsingissä pojat kokivat tyttöjä yleisemmin kuuluvansa luokkayhteisöön. Pojista näin vastasi kolmannes (kohdekoulu 74,0 %; Helsinki 70,3 %), tytöistä noin puolet (kohdekoulu 53,3 %; Helsinki 50,9 %).

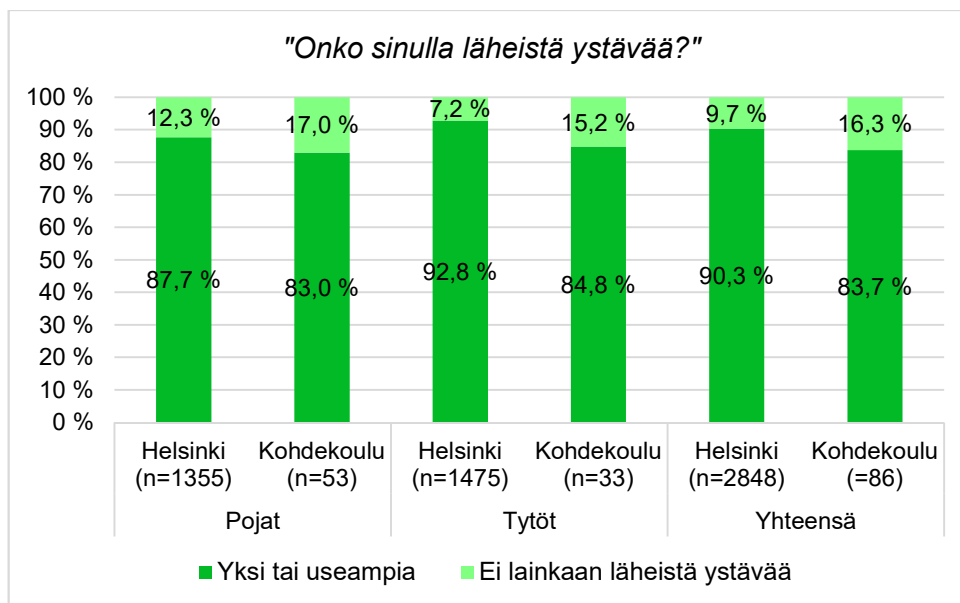
Myös kouluyhteisöön kiinnittyminen oli kohdekoulussa koko Helsinkiä yleisempää. Keskimäärin puolet (49,9 %) helsinkiläisistä yläkoululaisista koki olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä. Kohdekoulun vastaava osuus (63,0 %) oli siis merkittävästi suurempi. Tyttöjen kohdalla ero oli erityisen suuri (kohdekoulu 61,3 %; Helsinki 41,0 %). Kohdekoulun poikien tulos (64,0 %) ei sen sijaan ollut poikennut merkittävästi Helsingin poikien keskimääräisestä (60,0 %) kokemuksesta. Kohdekoulun tytöt ja pojat kokivat siis yhteenkuuluvuutta kouluunsa tasavertaisemmin kuin yläkoululaiset Helsingissä keskimäärin. Kuviossa 11 esitetään, kuinka suuri osa kohdekoulun ja toisaalta Helsingin yläkoululaista koki kuuluvansa koulu- ja luokkayhteisöön.

Kuvio 11. Kohdekouluun ja Helsingin 8. ja 9. luokkalaisten keskimääräiset tulokset vuonna 2017 – koulu- ja luokkayhteisöön liittyvät väittämät

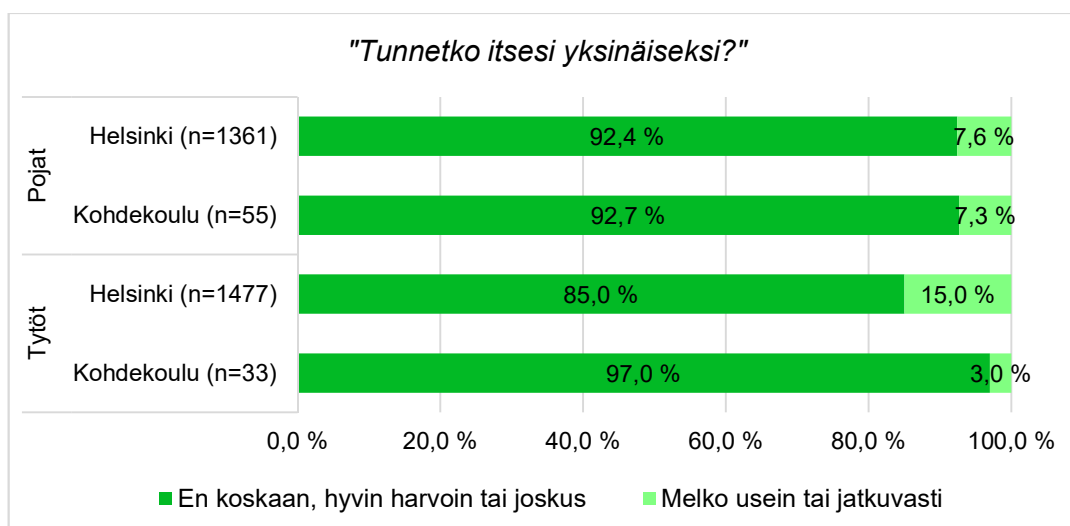
Osa oppilaista ei kokenut kuuluvansa kumpaankaan koulun yhteisöistä. Tältä osin kohdekouluun ja Helsingin keskimääräiset tulokset eivät eronneet toisistaan (kohdekoulu 8,9 %; Helsinki 10,1 %). Merkittävää eroa ei ollut myöskään tarkasteltaessa erikseen poikia (kohdekoulu 8,2 %; Helsinki 6,9 %) tai tyttöjä (kohdekoulu 10,0 %; Helsinki 13,0 %).

Läheinen ystävä puuttui kohdekouluissa merkittävästi suuremmalta osalta oppilaista kuin Helsingissä keskimäärin. Helsingissä vailla läheistä ystävää oli keskimäärin kymmenesosa (9,7 %) oppilaista, kohdekouluissa kuudesosa (16,3 %). Ero oli samansuuntainen, mutta ei merkittävä, sekä poikien (kohdekoulu 17,0 %; Helsinki 12,3 %) että tyttöjen (kohdekoulu 15,2 %; Helsinki 7,2 %) kohdalla. Kuviossa 12 esitetään, kuinka suuri osa kohdekouluun ja Helsingin oppilaista oli ilman läheistä ystävää vuonna 2017.

Kuvio 12. Kohdekouluun ja Helsingin 8. ja 9. luokkalaisten keskimääräiset tulokset vuonna 2017 – väittämä ”Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?”

Tyttöjen kokemus yksinäisyys oli sen sijaan kohdekouluissa harvinaisempaa kuin Helsingissä keskimäärin. Kohdekouluissa muutama prosentti (3,0 %) tytöistä ilmoitti olevansa yksinäinen melko usein tai jatkuvasti. Koko Helsingin tuloksissa vastaava osuus (15,0 %) oli suurempi. Poikien kohdalla sitä vastoin eroa ei ollut (kohdekoulu 7,3 %; Helsinki 7,6 %). Yksinäisyyden kokemuksia kohdekouluissa ja keskimäärin koko Helsingin yläkouluissa vertaillaan kuviossa 13.

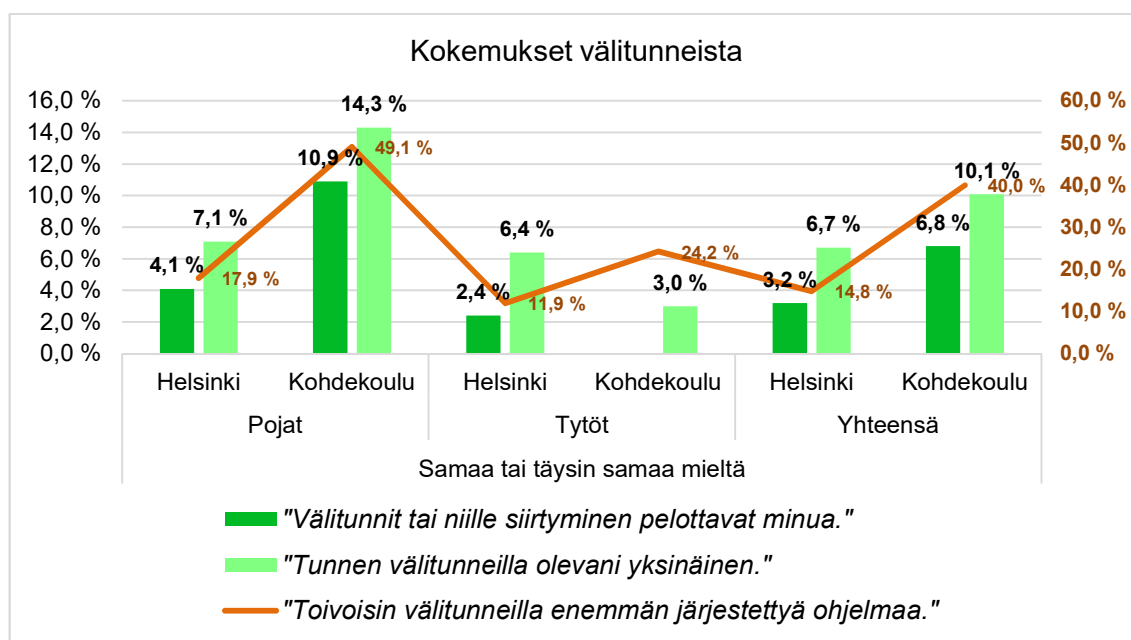

Kuvio 13. Kohdekouluun ja Helsingin 8. ja 9. luokkalaisten keskimääräiset tulokset vuonna 2017 – yksinäisyyttä kokevien oppilaiden osuus

Poikien yksinäisyys välitunneilla oli hieman yleisempää kohdekoulussa (14,3 %) verrattuna Helsingin poikiin keskimäärin (7,1 %). Kohdekoulussa pojat myös pelkäsivät välitunteja yleisemmin kuin Helsingin pojat (kohdekoulu 10,9 %; Helsinki 4,1 %). Kohdekoulun tytöistä muutama prosentti (3,0 %) kertoi olleensa välitunneilla yksinäinen. Tämä ei eronnut merkittävästi Helsingin tyttöjen keskimääräisestä tuloksesta (6,4 %). Pienen vastaajamäärän vuoksi ei ole tiedossa, kuinka suuri osa kohdekoulun tytöistä pelkäsi välitunteja.

Järjestettyä välituntiohjelmaa toivottiin kohdekoulussa selvästi yleisemmin kuin Helsingissä keskimäärin. Pojista sitä toivoi puolet (49,1 %), tytöistäkin neljäsosa (24,2 %). Helsingissä tämä toive oli keskimäärin alle viidesosalla pojista (17,9 %) ja joka kymmenennellä tytöistä (11,9 %). Kuviossa 14 esitetään välitunneilla yksinäisyyttä kokeneiden, välitunteja pelänneiden sekä välituntiohjelmaa toivoneiden oppilaiden osuudet kohdekoulussa ja Helsingissä keskimäärin. Selvyyden vuoksi vastaajamäärät esitetään erillisessä taulukossa (3).

Kuvio 14. Kohdekoulun ja Helsingin 8. ja 9. luokkalaisten keskimääräiset tulokset vuonna 2017 – välituntikokemukset ja välituntiohjelmaa toivovien osuudet

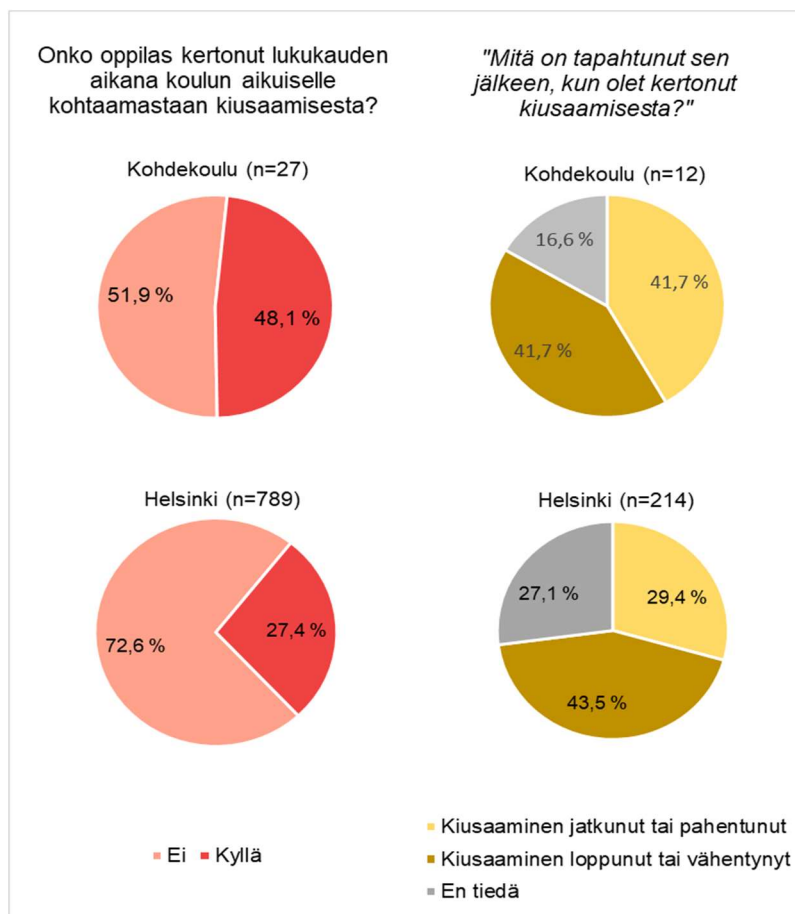
Taulukko 3. Välitunteihin liittyvien väittämien vastaajamäärät (n) kohdekoulussa ja Helsingin yläkouluiissa keskimäärin vuonna 2017

	Pojat (n)		Tytöt (n)		Yhteensä (n)	
	Helsinki	Kohde- koulu	Helsinki	Kohde- koulu	Helsinki	Kohde- koulu
<i>"Välitunnit tai niille siirtyminen pelottavat minua"</i>	1374	55	1 486	33	2 878	88
<i>"Tunnen välitunneilla olevani yksinäinen."</i>	1 373	56	1 484	33	2 875	89
<i>"Toivoisin välitunneilla enemmän järjestettyä ohjelmaa."</i>	1 375	57	1 489	33	2 882	90

6.3.2 Kiusaaminen

Kiusatuksi joutuneiden tai toisia kiusanneiden osuuksissa ei ollut merkittäviä eroja kohdekoulun ja Helsingin keskimääräisten tulosten välillä. Kohdekoulussa kiusaamisesta oli kuitenkin kerrottu koulun aikuiselle yleisemmin kuin Helsingissä keskimäärin (kohdekoulu 48,1 %; Helsinki 27,4 %). Osuudet on laskettu oppilaista, jotka ilmoittivat tulleen kiusatuiksi tai kiusanneensa toisia oppilaita kuluneen lukukauden aikana.

Kohdekoulun oppilaista vajaa puolet (41,7 %) kertoi kiusaamisen loppuneen tai vähentyneen siitä kertomisen jälkeen. Tältä osin tulos oli samankaltainen kuin Helsingissä keskimäärin (43,5 %). Kohdekoulussa oli kuitenkin koko Helsinkiä yleisempää, että kiusaaminen jatkui tai paheni siitä kertomisen jälkeen (kohdekoulu 41,7 %; Helsinki 29,4 %). Osuudet on laskettu kiusaamisesta kertoneista oppilaista. Osa oppilaista ei osannut sanoa, mitä kiusaamisesta oli seurannut. Kuviossa 15 verrataan kiusaamisesta kertoneiden osuutta sekä kertomisen seurauksia kohdekoulussa ja Helsingissä keskimäärin.

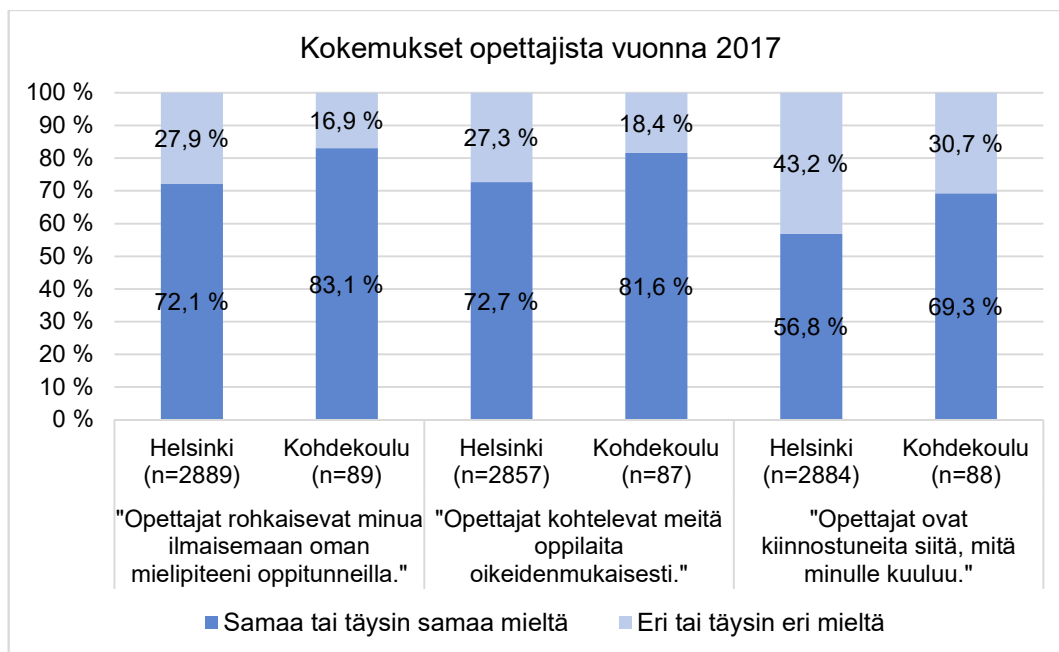
Kuvio 15. Kohdekouluun ja Helsingin 8. ja 9. luokkalaisten keskimääräiset tulokset vuonna 2017 – kiusaamisesta kertominen ja sen seuraukset

Kuten kohdekouluissa myös Helsingissä kiusattiin yleisimmin nimittelemällä, naurun-alaiseksi tekemällä ja kiusoittelemalla (kohdekoulu 66,7 %; Helsinki 69,0 %). Sen sijaan toiseksi yleisin kiusaamistapa oli koko Helsingissä huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle jättäminen (43,2 %). Kohdekouluissa se oli tätä harvinaisempaa (23,1 %). Myös valheiden levittäminen oli kohdekouluissa harvinaisempaa (30,8 %) kuin Helsingissä keskimäärin (38,4 %). Sen sijaan lyöminen, potkiminen ja töniminen oli kohdekouluissa yleisempää (30,8 %) kuin Helsingin yläkouluissa keskimäärin (22,4 %). Sama koski rahan tai tavaroiden viemistä tai hajottamista: kohdekouluissa sitä oli kohdannut vajaa neljännes (23,1 %), koko Helsingissä puolestaan vajaa viidennes (16,1 %) kiusaamistilanteissa olleista. Osuudet on laskettu oppilaista, jotka ilmoittivat joutuneensa kiusatuiksi tai kiusanneensa toisia oppilaita.

Syrjivään kiusaamista kartoitettiin kysymällä, millaisten asioiden vuoksi oppilaista oli kiusattu. Kysymykseen sisältyivät kouluajan lisäksi myös vapaa-ajan kokemukset, ja se kohdistettiin vain kiusatuille, ei toisia kiusanneille oppilaille. Vaihtoehtoina oli muun muassa ulkonäkö, sukupuoli ja uskonto. Ne olivat yleisimmät oppilaiden nimeämät kiusaamisen aiheet kohdekoulussa. Merkittäviä eroja Helsingin tuloksiin ei ollut. Ulkonäön vuoksi oli kiusattu noin viidesosaa oppilaista sekä kohdekoulussa (pojat 18,9 %; tytöt 22,6 %) että Helsingissä keksimäärin (pojat 16,9 %; tytöt 22,1 %). Kohdekoulussa erityisesti poikia kiusattiin myös sukupuolen (13,2 %) ja uskonnon (11,3 %) vuoksi. Merkittävää eroa Helsingin poikien keskimääräisiin tuloksiin (sukupuoli 9,8 %; uskonto 5,4 %) ei ollut. Tyttöistä muutama prosentti kertoi tulleen kiusatuksi uskonnon takia sekä kohdekoulussa (3,2 %) että koko Helsingissä (3,9 %). Pienen vastaajamäärän vuoksi ei ole tiedossa, kuinka suuri osa kohdekoulun tytöistä koki tulleen kiusatuksi sukupuolen takia. Helsingin tytöistä näin vastasi 6,5 prosenttia.

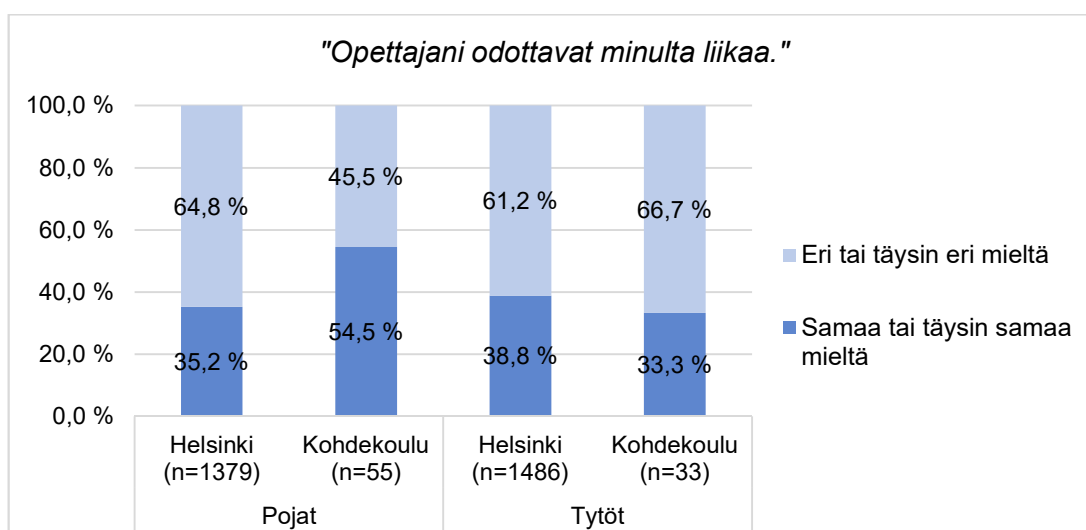
6.3.3 Oppilaiden kokemukset opettajista

Kohdekoulussa kokemukset opettajista olivat pääosin myönteisempiä kuin Helsingissä keskimäärin. Helsingissä joka neljäs (27,9 %) oppilas koki, että opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla. Kohdekoulussa tätä mieltä oli alle viidennes (16,9 %) oppilaista. Lisäksi noin neljännes (27,3 %) Helsingin yläkoululaisista vastasi, että opettajat eivät kohtele oppilaita oikeudenmukaisesti. Tämäkin kokemus oli havinaisempi kohdekoulussa (18,4 %). Vajaa puolet (43,2 %) Helsingin oppilaista koki, että opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista. Kohdekoulussa näin vastasi sen sijaan hieman alle kolmasosa (30,7 %) oppilaista. Kaikki nämä erot kohdekoulun ja Helsingin välillä olivat samansuuntaisia myös tarkasteltaessa erikseen tyttöjä tai poikia. Kuviossa 16 havainnollistetaan opettajakokemuksia kohdekoulussa ja Helsingin yläkouluissa keskimäärin.

Kuvio 16. Vuonna 2017 kohdekouluun oppilaat kokivat opettajat pääosin myönteisemmin kuin Helsingin 8. ja 9. luokkalaisten keskimäärin.

Opettajien vaatimukset tuntuivat kuitenkin kohdekouluissa liiallisilta yleisemmin kuin koko Helsingissä. Tämä koski erityisesti poikia. Puolet (54,5 %) kohdekouluun pojista koki, että opettajat odottavat oppilailta liikaa. Keskimäärin Helsingin pojista näin ajatteli kolmannes (35,2 %). Tyttöjen osalta merkittävää eroa ei ollut: Helsingissä vaatimuksia piti liiallisina kolmannes (38,8 %) tytöistä, samoin kohdekouluissa (33,3 %). Kuviossa 17 verrataan kokemuksia opettajien odotuksista kohdekouluissa ja Helsingissä.

Kuvio 17. Kohdekouluun pojat kokivat vuonna 2017 opettajien odotukset liiallisiksi yleisemmin kuin 8. ja 9. luokkalaisten pojat Helsingissä keskimäärin.

7 Pohdinta

7.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla kohdekoulun 8. ja 9. luokkalaisten kokemuksia kouluyhteisönsä sosiaalisesta hyvinvoinnista vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn koulu-kohtaisten tulosten perusteella. Tavoitteena oli auttaa kohdekoulun opiskeluhuoltoa kohdentamaan hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa kouluyhteisön ja oppilaiden tarpeiden mukaan. Jokaiseen kolmesta tutkimuskysymyksestä saatiin sekä myönteisiä että kehittämiseen kannustavia tuloksia.

Poikien kokemukset olivat vuonna 2017 huomattavasti myönteisempiä kuin vuonna 2013. Tämä koski niin kokemuksia oppilaiden keskinäisistä suhteista, kiusaamisesta kuin opettajista. Opettajia arvioitiin kohdekoulussa ylipäättään myönteisemmin kuin Helsingin yläkouluissa keskimäärin. Helsingin keskimääräisiin tuloksiin verrattaessa myönteisiä olivat myös kokemukset koulu- ja luokkayhteisöön kuulumisesta. Erityisesti kohdekoulun tytöt kokivat kuuluvansa kouluyhteisöön muita helsinkiläistyttöjä yleisemmin. Myös tyttöjen yksinäisyys oli kohdekoulussa harvinaisempaa kuin Helsingissä keskimäärin. Lisäksi kohdekoulussa koko Helsinkiä suurempi osa kiusaamista kohdanneista oppilaista oli kertonut siitä koulun aikuiselle.

Kohdekoulun tyttöjen kokemukset luokkatovereistaan olivat sen sijaan kielteisempiä kuin vuonna 2013, ja aiempaa harvempi tyttö oli säästynyt kiusaamiselta. Lisäksi vuonna 2017 vailla läheistä ystävää oli suurempi osa oppilaista kuin vuonna 2013. Poikien kokemukset olivat pääosin myönteisempiä kuin tyttöjen, mutta pojat kokivat tyttöjä yleisemmin yksinäisyyttä välitunneilla. Verrattuna Helsingin keskimääräisiin tuloksiin suurempi osa pojista pelkäsi kohdekoulussa välitunteja. Lisäksi kohdekoulun pojat pitivät opettajien odotuksia liiallisina yleisemmin kuin kohdekoulun tytöt ja Helsingin pojat keksimäärin. Huolestuttavaa oli, että kohdekoulussa liki puolet kiusaamisesta kertoneista koki kiusaamisen vain jatkuneen tai pahentuneen. Helsingin keskimääräisissä tuloksissa tämä oli selvästi harvinaisempaa.

Sekä 8. että 9. luokilla tyttöjä oli vähemmän kuin poikia. Tämä voi selittää sitä, miksi tyttöjen kokemukset luokkatovereista olivat huomattavasti aiempaa kielteisempiä, mutta poikien eivät. Pienessä joukossa voi olla vaikeampaa löytää kaltaistaan seuraa. Myös erimielisyydet saattavat herkemmin laajentua koskemaan suurta osaa tytöistä. Toisaalta

kaikista indikaattoreista ei ollut tietoja vuodelta 2013, ja mukana oli vain pieni osa Kouluterveyskyselyn tuloksista. Tyttöjen kokemukset ovat voineet muuttua myönteisemmiksi muilla kyselyn osa-alueilla vuosien 2013 ja 2017 välillä.

Kohdekoulussa tytöt ja pojat kokivat kuuluvansa kouluyhteisöön yhtä yleisesti, mikä vastasi Nuorisobarometrin tulosta vuodelta 2017 (Pekkarinen – Myllyniemi 2018 95–96). Sen sijaan PISA 2015 -tutkimuksen sekä Kouluterveyskyselyn 2017 valtakunnallisten ja Helsingin keskimääräisten tulosten mukaan pojat kokivat tyttöjä vahvemmin kuuluvansa kouluyhteisöön (Väljärvi 2017: 18; THL d). Nämä toisistaan poikkeavat tulokset voivat johtua tyttöjen kokemuksista, sillä tyttöjen kiinnittyminen kouluyhteisöön oli selvästi yleisempää kohdekoulussa koko Helsinkiin verrattuna. Tämä on mielenkiintoista, koska luokkayhteisöön kuulumisen osalta vastaavaa eroa tyttöjen kohdalla ei ollut. Toisaalta on huomattava, että noin kymmenesosa kohdekoulun oppilaista ei kokenut kuuluvansa koulu- eikä luokkayhteisöön. Se tarkoittaa, että kymmenet oppilaat kokivat itsensä ulkopuolisiksi koulu- ja luokkayhteisössään.

Vailla ystävää elävien yläkouluikäisten osuus on koko maassa hieman pienentynyt, kohdekoulussa sen sijaan kasvanut. Kohdekoulussa ilman läheistä ystävää oli vuonna 2017 ylipäätään suurempi osa oppilaista kuin koko maassa keskimäärin. (Halme ym. 2018: 55.) Tulospalvelun indikaattorissa ”Ei yhtään läheistä ystävää” olivat kuitenkin mukana vain oppilaat, joilla ei ollut ainoatakaan ystävää. Indikaattorin perusteella ei siis saatu tietoa siitä, kuinka monta ystävää oli niillä, joilla ystäviä oli. Ei ole merkityksetöntä, onko läheisiä ystäviä yksi vai useampia. Tytöt saavat hyvin tukea yhdeltäkin läheiseltä ystävältä. Sen sijaan pojilla yksi ystävä tarkoittaa usein ulkopuolisuutta kaveriporukasta ja riittämätöntä tukea ikätovereilta. (Korkiamäki – Ellonen 2010: 30.)

Kouluterveyskyselyn valtakunnallisten tulosten mukaan läheinen ystävä puuttui pojilta useammin kuin tytöiltä. Yksinäisyyden kokemukset taas olivat yläkouluikäisillä tytöillä yleisempiä kuin pojilla. (Halme ym. 2018: 13–14.) Kohdekoulussa vastaavia eroja sukupuolten välillä ei sen sijaan ollut. Nämä kokemukset eivät rajoittuneet vain koulussa vietettyyn aikaan. Välitunneilla tilanne oli toisenlainen: kohdekoulun pojat olivat välituntisin tyttöjä ja Helsingin poikia yksinäisempiä. Pojat myös pelkäsivät välitunteja hieman yleisemmin kuin Helsingin pojat keskimäärin. Tämä voi olla yhteydessä siihen, että kohdekoulussa pojat toivoivat järjestettyä välituntiohjelmää huomattavasti yleisemmin kuin Helsingissä keskimäärin. Yhteyttä ei kuitenkaan voitu selvittää tulospalvelun tietojen avulla. Toisaalta

myös kohdekoulun tytöt toivoivat ohjelmaa välitunneille helsinkiläistyttöjä yleisemmin, vaikka he eivät olleet välitunneilla muita helsinkiläistyttöjä yksinäisempiä.

Pelot ja yksinäisyys välitunneilla voivat liittyä erilaisiin välituntikäytäntöihin eri kouluissa. Kanadalaistutkijoiden mukaan välituntien vapaamuotoisuus ja organisoimattomuus on yhteydessä kiusaamiseen ja häiriökäyttäytymiseen. He suosittelevatkin katsausartikkelissaan, että välituntivalvojien tulisi entistä aktiivisemmin luoda mahdollisuuksia hyviin sosiaalisiin suhteisiin, ei vain puuttua haitalliseen käytökseen. (McNamara – Colley – Franklin 2017: 395, 398–399.)

Kohdekoulun pojista aiempaa suurempi osa ei ollut joutunut lainkaan kiusatuiksi. Tämä vastasi Kouluterveyskyselyn valtakunnallista tulosta siitä, että poikien kiusaaminen on vähentynyt (Halme ym. 2018: 17). Toisaalta vähintään kerran viikossa kiusatuiksi joutuneiden poikien osuus ei ollut muuttunut kohdekoulussa merkittävästi. Tyttöjen kokema kiusaaminen oli jopa hieman lisääntynyt. PISA 2015 -tutkimuksen tuloksista poiketen kohdekoulun pojat eivät olleet kokeneet kiusaamista merkittävästi tyttöjä yleisemmin. Saman PISA-tutkimuksen mukaan joka kymmenes 15-vuotias oppilas Suomessa oli kohdannut fyysistä kiusaamista vähintään muutamia kertoja vuodessa. (Välijärvi 2017: 24.) Kohdekoulussa vajaa kolmannes oli kohdannut lyömistä, potkimista tai tönimistä kuluneella lukukaudella. Kysymysten muotoilu ja vastausvaihtoehdot ovat voineet vaikuttaa tähän eroon.

Kiusaamistavoista kysyttäessä Kouluterveyskyselyn lomakkeessa oli vuonna 2017 vaihtoehto ”Loukattu kännykän tai internetin kautta; viestit, soitot tai kuvat”. Tulospalvelussa tähän perustuvaa indikaattoria ei kuitenkaan ollut. Tulos olisi ollut mielenkiintoinen, sillä Nuorisoriikollisuuskyselyn mukaan kiusaaminen sähköisissä ympäristöissä on nykyisin perinteistä kiusaamista yleisempää (Näsi 2016: 20). Toisaalta yhdysvaltalais tutkimuksessa on todettu sekä verkkokiusaamisen että muiden kiusaamistapojen vähentyneen vuosina 2005–2014 (Waasdorp – Pas – Zablotsky 2017: 5). Joka tapauksessa verkko-kiusaamista ei sovi unohtaa: sen on todettu lisäävän niin itsetuhoisia ajatuksia, itsemurhayrityksiä kuin itsemurhakuolemiakin lukioikäisillä (Nikolaou 2017: 40).

Kouluterveyskyselyn valtakunnallisten tulosten mukaan tytöt kokivat syrjivää kiusaamista yleisemmin kuin pojat (Halme ym. 2018: 18–19). Kouluterveyskyselyn kaikille avoimessa tulospalvelussa syrjivää kiusaamista kuvaa summaindikaattori ”Kokenut syrjivää

kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla, %”. Salasanalla suojatuissa kohdekoulun tuloksissa tätä summaindikaattoria ei sen sijaan ollut. Kaikista kiusaamisen aiheita koskevista väittämistä taas ei ollut tuloksia kohdekoulun tyttöjen osalta pienen vastaajamäärän vuoksi. Siten oli vaikeaa arvioida, kokivatko kohdekoulun tytöt syrjintää yleisemmin kuin pojat.

PISA 2015-tutkimuksessa kokemukset opettajien epäoikeudenmukaisuudesta olivat pojilla yleisempiä kuin tytöillä (Välijärvi 2017: 22). Kouluterveyskyselyn mukaan näin ei kuitenkaan ollut kohdekoulussa eikä koko maassa vuonna 2017 (Wiss ym. 2017: 5). Sen sijaan vuonna 2013 kohdekoulun pojat olivat kokeneet hieman tyttöjä yleisemmin, että opettajat eivät toimi oikeudenmukaisesti. Nähtäväksi jää, tasoittuuko ero tyttöjen ja poikien välillä tulevissa PISA-tutkimuksissa Kouluterveyskyselyn tulosten kaltaiseksi.

Kouluterveyskyselyssä ei selvitetty, kenelle koulun aikuisista kiusaamisesta oli kerrottu. Tämä tieto voisi selittää, miksi kohdekoulussa kiusaamisesta oli kerrottu yleisemmin kuin Helsingissä keskimäärin. Opettajat ovat lähellä oppilaita päivittäin, joten kohdekoulussa hyvät suhteet opettajiin ovat voineet helpottaa kiusaamisesta kertomista. Myönteisiin opettajasuhteisiin taas on voinut vaikuttaa oppilaanohjauksen painottaminen kohdekoulussa. Sen ansiosta oppilaat ovat ryhmänohjaajansa kanssa tekemisissä enemmän kuin yläkoululaiset keskimäärin. Toisaalta puolet kiusaamistapauksista jäi kohdekoulussakin vain oppilaiden tietoon. Kiusaamistilanteet olisi tärkeää selvittää perusteellisesti, ja sen lisäksi varmistaa, että kiusaaminen todella saatiin loppumaan. Kiusaamistilanteiden selvittely vaikuttaa nuoren käsitykseen koko maailmasta – se kertoo, toimiiko yhteiskuntamme oikeudenmukaisesti, eettisesti ja demokraattisesti myös ristiriitatilanteissa (Hamarus 2008: 77).

Kaikista opinnäytetyöhön valituista indikaattoreita ei ollut tuloksia vuodelta 2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos suosittelee vertaamaan erityisesti tällaisia tuloksia maakunnan tai koko maan tuloksiin (THL k). Opinnäytetyössä tuloksia päätettiin verrata Helsingin keskimääräisiin tuloksiin. Tulokset olisivat voineet olla erilaisia, jos vertailukohdaksi olisi valittu tulospalvelussa Uusimaa tai koko Suomi. Toisaalta internetin myötä nuorten ja nuorten aikuisten elämä on muuttunut yhä samankaltaisemmaksi eri puolilla Suomea. Erityisesti Helsingissä ja muissa suurissa kaupungeissa nuorten tavat ja tärkeäksi koetut asiat ovat hyvin samanlaisia. (Keskinen 2016: 213.) Tässä luvussa voitiin joiltain osin verrata kohdekoulun tuloksia koko maan tuloksiin erillisen Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisun (Halme ym. 2018) perusteella.

7.2 Luotettavuus

Kouluterveyskysely toteutettiin kokonaistutkimuksena, joten sen tarkkuutta eli reliabiliteettia heikentävää otantavirhettä ei ollut. Valmiin aineiston käyttö vaikeutti mittauksesta johtuvien satunnaisvirheiden ja siten reliabiliteetin arviointia. Hankalat käsitteet ovat kuitenkin saattaneet aiheuttaa mittausvirheitä (Heikkilä 2008: 187). Satunnaisia väärinymmärryksiä oli pyritty ehkäisemään määrittelemällä käytetyt käsitteet kyselylomakkeessa (THL f). Toisaalta pitkän kyselyn määritelmiä ja kaikkia 118 kysymystä ei ole välttämättä ole jätetty lukea huolellisesti. On myös mahdollista, että kaikki vastaajat eivät suhtautuneet kyselyyn yhtä vakavasti. Osa vastauksista on siten voinut olla tarkoituksella liioiteltuja tai muuten epätotuudenmukaisia.

Suuri osa Kouluterveyskyselyn väittämistä ja kysymyksistä käsitteli kokemuksia ja tapahtumia kyseisen lukukauden aikana. Vuonna 2017 Kouluterveyskyselyn aineistonkeruu alkoi 1. maaliskuuta ja päättyi 31. toukokuuta (THL g). Aineistonkeruun tarkka ajankohta kohdekoulussa ei ole tiedossa. Muistivirheet ovat joka tapauksessa voineet aiheuttaa satunnaisvirheitä (Heikkilä 2008: 186).

Kouluterveyskyselyyn vastattiin vuonna 2017 pääosin sähköisesti (THL g). Vastaukset olivat mahdollisesti aiempaa rehellisempiä, kun kyselylomaketta ei tarvinnut antaa opettajalle eteenpäin toimitettavaksi. Toisaalta oppilaat ovat voineet kokea, että vastaukset näkyvät toisille oppilaille tai opettajalle helpommin tietokoneen ruudulta kuin paperilomakkeelta. Vastaaminen oli tosin mahdollista myös tabletilla (THL h).

Myös kyselyn ajankohta kouluviikon ja -päivän aikana saattoi vaikuttaa tuloksiin. Nämä virheet ovat voineet olla myös systemaattisia. Jos olosuhteet ohjaavat vastauksia tiettyyn suuntaan, voi tutkimuksen validiteetti eli pätevyys vaarantua. (Heikkilä 2008: 186.) Päivän viimeisellä tunnilla väsymys on voinut vaikeuttaa keskittymistä tai lähestyvä ruokailu houkuttaa täyttämään kysely mahdollisimman nopeasti. Kyselyn toteuttamispäivä ja -kellonaika kohdekoulussa eivät kuitenkaan ole tiedossa. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos suosittelee, ettei Kouluterveyskyselyyn vastattaisi ainakaan maanantaisin tai perjantaisin päivän ensimmäisellä tai viimeisellä tunnilla (THL h).

Jotta Suomen eri alueiden tulokset olisivat vertailukelpoisia, on kysely toteutettava mahdollisimman samalla tavalla eri oppilaitoksissa. Tämän vuoksi vastaajia ohjeistettiin kyselyn ensimmäisellä sivulla. Tilannesidonnaiset tekijät, kuten opettajan asennoituminen,

eivät saisi ohjata vastauksia ja aiheuttaa siten systemaattista virhettä (Heikkilä 2008: 186). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toimittaakin joka vuosi kouluille sekä erityisesti kyselyä valvoville opettajille ohjeet kyselyn toteuttamisesta (THL h). Ohjeiden sisällöstä ei ole tietoa.

Validiteettia on voinut heikentää myös valikoituminen. Jos kyselyn aikaan on ollut luvattomia poissaoloja, on se voinut vaikuttaa tulokseen: poissaolijoiden kokemukset koulusta voineet olla kielteisempiä kuin muiden. Kouluterveyskysely on myös varsin pitkä, ja vastaamiseen vie noin 45 minuuttia (THL h). Tämä on voinut vaikuttaa erityisesti keskittymisvaikeuksista kärsivien oppilaiden vastauksiin. Vastausaktiivisuus oli toisaalta melko korkea, ainakin verrattuna koko maahan (64 %, n=75 068) ja koko Helsinkiin (50 %, n=5125) (THL g). Näitä keskimääräisiä prosenttiosuuksia saattavat kuitenkin alentaa koulut tai luokat, jotka eivät vastanneet kyselyyn lainkaan. Silti on syytä pohtia, miksi neljäsosa kohdekoulun oppilaista ei vastannut kyselyyn. Sairastumiset tuskin selittävät katoa kokonaisuudessaan. Koska tulospalvelu ei tarjoa tietoa vastaajien taustatiedoista, ei kadon vaikutuksia voitu arvioida katoanalyysin avulla (Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 193). Käytännössä katoanalyysissä verrataan kyselyyn vastanneiden sekä koko alkuperäisen perusjoukon taustatietoja, kuten ikää tai sukupuolta (Heikkilä 2014: 1).

Sähköinen vastaaminen on voinut pienentää riskiä käsittelyvirheisiin, jotka voivat aiheuttaa paitsi satunnaisia myös systemaattisia virheitä. Opinnäytetyötä edeltävästä aineiston käsittelystä ei ole tarkkoja tietoja. Aiempina vuosina tuloksista on karsittu pois vastaajat, jotka eivät olleet ilmoittaneet sukupuoltaan, olivat vastanneet alle puoleen kysymyksistä tai joiden luokka-astetta ei ollut saatu selville (Halme ym. 2015: 7). Vuonna 2017 tuloksista ei kuitenkaan karsittu vastaajia millään perusteella (Hedman 2019). Tämä voi heikentää vertailukelpoisuutta eri vuosien tulosten välillä.

Opinnäytetyössä mukanaolevista 21 indikaattorista neljä perustui WHO-koululaistutkimuksen koulukiusaamista käsitteleviin kysymyksiin (THL d). Muiden indikaattoreiden tausta ei ole tiedossa. Oletettavasti valitut kysymykset ja väittämät ovat huolellisesti harkittuja ja perusteltuja. Esimerkiksi vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn uusien kysymysten laatimisessa on huomioitu kansainväliset suositukset ja mittaristot, aikaisempien Kouluterveyskyselyiden tulokset, muissa maissa tehdyt laajat tutkimukset sekä alan asiantuntijatieto (THL b). Toisaalta Kouluterveyskyselyssä esitettyä kiusaamisen määritelmää on kritisoitu. Siinä kiusaamisen katsotaan kohdistuvan vain yhteen oppilaaseen kerrallaan.

Yhteen ryhmän jäsenen kohdistuva nimittely ei kuitenkaan loukkaa vain sitä, jota nimittellään. Nimittely voi vahingoittaa kaikkia samaan ryhmään, kuten vähemmistöön, kuuluvia. (Harinen - Halme 2012: 31.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulospalvelussa tuloksia voidaan tarkastella joko tiiviste- tai kuutiokäyttöliittymän avulla. Yksinkertaisuuden vuoksi opinnäytetyössä päätettiin käyttää vain toista käyttöliittymistä. Näin pyrittiin pitämään työmäärä opinnäytetyön laajuutta vastaavana. Käytettäväksi valittiin tilastokuutiot, koska niiden avulla tuloksia pystyttiin vertailemaan monipuolisemmin kuin tiivisteillä. Tilastokuutioissa yksittäisten vastausvaihtoehtojen prosentuaalisia osuuksia ei ilmaistu. Tiivistekäyttöliittymästä nämä tiedot olisivat löytyneet, ja sitä käyttäen tulokset olisivat voineet olla hieman erilaisia. Kuitenkaan edes tiivistekäyttöliittymässä yksittäisten vastausvaihtoehtojen absoluuttisia vastaajamääriä ei esitetty. Absoluuttisten vastaajamäärien puute voi heikentää työ uskottavuutta.

Kaikille avoimessa tulospalvelussa Helsingin keskimääräisissä tuloksissa ovat mukana kaikki Helsingissä sijaitsevat koulut, myös yksityiset. Kun palvelua käytetään kirjautuneena, tuloksissa ovat sen sijaan mukana vain kaupungin julkiset koulut. (Luopa 2019.) Kohdekoulun tuloksien vertaaminen suoraan Helsingin tuloksiin onnistui vain kirjautumalla. Näin ollen tässä työssä kohdekoulun tuloksia verrattiin vain Helsingin julkisiin kouluihin. Tämä on voinut vaikuttaa opinnäytetyön tuloksiin vähäisessä määrin.

Kohdekoulun yhteyshenkilöt tavattiin opinnäytetyön alkuvaiheessa, syksyllä 2018. Tuolloin heillä ei ollut erityistä toivetta siitä, mihin Kouluterveyskyselyn osa-alueeseen opinnäytetyössä keskityttäisiin. Aiheen rajaus oli siten opinnäytetyön tekijän henkilökohtainen, tietoinen valinta. Työtä ei voitu rajata vain huomattavimpiin tuloksiin, sillä merkittäviä eroja ja muutoksia löytyi tulospalvelun jokaiselta seitsemältä osa-alueella. Koska uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki painottaa opiskeluhuollon yhteisöllistä luonnetta, näkökulmaksi valittiin kouluyhteisön hyvinvointi. Aihetta oli edelleen rajattava. Kouluyhteisön sosiaaliseen hyvinvointiin päädyttiin, koska tulospalvelussa oli melko runsaasti siihen liittyviä indikaattoreita. Tämä rajaus oli laajuudeltaan sopiva ja tutkimustiedon perusteella erittäin tärkeä.

Rajaus ei ollut ongelmaton. Ensinnäkin, kouluyhteisön sosiaalisen hyvinvoinnin osatekijät perustuivat vain yhteen lähteeseen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oppaaseen.

Tätä perusteltiin käytännönläheisyydellä: Hyvinvoinnin lakisääteiset tarkastukset koskevat myös kohdekoulua. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen opasta hyödyntämällä opin­näytetyö voi osaltaan tukea näitä tarkastuksia.

Toiseksi, ei ollut yksiselitteistä, mitkä indikaattoreista kertovat kouluyhteisön sosiaalisesta hyvinvoinnista. Lopulliset valinnat perustuivatkin opin­näytetyön tekijän henkilökoh­taiseen harkintaan. Optimaalisinta olisi ollut sulkea pois kysymykset, jotka koskevat kouluajan lisäksi myös vapaa-aikaa. Yksinäisyyden kokemuksia ei ollut rajattu kouluun, ja kysymys kiusaamisen aiheista koski sekä koulu- että vapaa-ajan kokemuksia. Mukaan otetut indikaattorit katsottiin kuitenkin niin keskeisiksi, ettei niitä olisi voinut rajata pois kokonaisuuden kärsimättä. Toisaalta kiusaamisen aiheista mukaan otettiin vain yleisim­mät. Harvinaisimmista ei pienen vastaajamäärän vuoksi ollut tuloksia tyttöjen kohdalla.

Ennen kaikkea on huomattava, että Kouluterveyskysely ei ole kattava mittari kouluyhteisön sosiaalisen hyvinvoinnin mittaamiseen. Se ei käsittele opettajien välisiä suhteita eikä juurikaan koulun yhteistyötä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Täsmällisempiä tulok­sia olisi saatu muodostamalla erillinen mittari tutkimuskysymysten perusteella. Tämä opin­näytetyö perustui kuitenkin valmiin aineiston hyödyntämiseen.

Kouluterveyskyselyyn ja tulospalveluun liittyvät epäselvyydet selvitettiin Terveiden ja hy­vinvoinnin laitokselta sähköpostitse tai soittamalla Kouluterveyskyselyn infopuhelimeen. Näin ehkäistiin väärinkäsityksiä tulosten tulkitsemisessa. Opin­näytetyöprosessin aikana käsittelyyn liittyviä satunnaisvirheitä ehkäistiin paitsi huolellisuudella myös taulukkolas­kentaohjelman käytöllä. Tulokset siirrettiin tulospalvelusta suoraan taulukkolaskentaoh­jelmaan. Työn valmistuttua kaikki tuloksissa esitetyt luvut tarkistettiin vielä kertaalleen vertaamalla niitä tulospalvelun tietoihin.

7.3 Eettisyys

Terveiden ja Hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettinen työryhmä on arvioinut Kouluter­veyskyselyn vuosina 2012, 2014, 2016 ja 2017 (THL j). Kouluterveyskysely ja osallistu­misen vapaaehtoisuus esiteltiin vastaajille kyselyn alussa (THL f). Näin varmistettiin, että tietoisien suostumuksen periaate toteutui (Scott 2013: 78). Kouluterveyskyselyyn vastat­tiin nimettömästi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeiden mukaan oppilaitosten tu­lee huolehtia luottamuksellisuuden toteutumisesta koko vastaamistilanteen ajan. Oppi­laat eivät saisi nähdä lukea toistensa vastauksia. (THL h.)

Kouluterveyskyselyyn saivat osallistua kaikki 8. ja 9. luokkalaiset. Kyselystä oli käytettävissä selkokielineen, lyhennetty versio. Siihen oppilas saattoi vastata myös avustajan kanssa. (THL j.) Näin mahdollisimman monella tutkimuksen kohteena olevalla oli mahdollisuus osallistua. Tiedossa ei ole, käytettiinö lyhennettyä lomaketta kohdekoulussa vuonna 2017. Kyselylomakkeita oli saatavilla suomen lisäksi ruotsin, englannin, venäjän ja pohjoissaamen kielillä, ja selkokieliä suomen ja ruotsin kielillä (THL f). Myös tämä edisti kyselyn oikeudenmukaisuutta (Scott 2013: 83).

Kouluterveyskyselyyn vastattiin koulupäivän aikana, joten oppilaiden ei tarvinnut käyttää siihen vapaa-aikaansa. Kouluterveyskyselyn aiheet voivat kuitenkin herättää oppilaissa tunteita tai ajatuksia, joiden käsittelyyn tarvitaan aikuisen apua (THL h). Tutkimus ei saisi aiheuttaa tutkittaville haittaa (Scott 2013: 81). Tämän vuoksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjeistaa verkkosivuillaan kouluja kertomaan kyselystä etukäteen niin vanhemmille, opettajille kuin opiskeluhuoltohenkilöstöllekin (THL h). Lisäksi kyselyn alussa ja lopussa vastaajaa kehoitettiin keskustelemaan tarvittaessa huoltajan, opettajan, terveydenhoitajan tai muun aikuisen kanssa (THL f). Ohjeistuksesta huolimatta kaikki apua tarvitsevat oppilaat eivät välttämättä ole kertoneet ajatuksistaan.

Opinnäytetyötä varten Helsingin kaupungilta haettiin tutkimuslupa kaupungin käytäntöjen mukaisesti. Kyselylomakkeen alussa vastaajille kerrottiin, että tuloksia voidaan käyttää oppilaitoksen toiminnan kehittämiseen. Siten vastaajilta ei pyydetty erillistä lupaa opinnäytetyön toteuttamiseen. Kouluterveyskyselyyn vuonna 2017 vastanneet 8. ja 9. luokkalaiset ovat tuloksia julkistettaessa jo päättäneet koulunkäyntinsä kohdekoulussa. Koulukohtaisten tulosten analysointi voi kuitenkin edistää kouluyhteisön hyvinvointia tulevaisuudessa. Koulukohtaisten tulosten analysointi oli eettisesti perusteltua hyvän tekemisen näkökulmasta: tutkimuksen tuottama hyvä voi kohdistua osallistujien sijaan laajempaan ihmisyyhteisöön. Koulukohtaisia tuloksia hyödyntämällä kunnioitettiin myös osallistujien panosta. (Scott 2013: 81, 86.)

Opinnäytetyötä varten saatua tulospalvelun salasanaa tai linkkiä ei paljastettu kenellekään missään työn vaiheessa. Niitä ei myöskään kirjoitettu paperille. Työskentelyn helpottamiseksi tulospalvelusta saadut tulostaulukot kuitenkin tulostettiin. Sitä ennen niistä poistettiin koulun nimi luottamuksellisuuden takaamiseksi. Lisäksi tulosteiden kuljettamista paikasta toiseen vältettiin, jotta ne eivät päätyisi väärin käsiin. Opinnäytetyön valmistuttua tulosteet hävitettiin silppurilla.

Opinnäytetyön toteuttamisesta ja tekijänoikeuksista laadittiin kirjallinen sopimus kohdekoulun, Metropolia Ammattikorkeakoulun ja opiskelijan kesken. Siinä sovittiin, ettei kohdekoulun nimeä mainita opinnäytetyössä oppilaiden ja koulun anonymiteetin turvaamiseksi. Tämän vuoksi lähdeluettelosta poistettiin internetosoitteet, joista kohdekoulun nimi olisi selvinnyt. Myöskään koulun rehtorin tai opinto-ohjaajan nimeä ei kirjoitettu lähdeviitteisiin tai tekstiin.

Opinnäytetyö laadittiin tarkkuutta ja huolellisuutta noudattaen. Työn puutteet ja heikkoudet raportoitiin rehellisesti. (Scott 2013: 86; Varantola ym. 6.) Opinnäytetyön tuloksia esiteltiin toisille opinnäytetyön tekijöille sekä opettajille keväällä 2019. Esityksessä hyödynnettiin vain kuvia, jotka eivät olleet tekijänoikeussuojattuja, eikä kohdekoulun nimeä mainittu. Toisten tutkijoiden tekemää työtä kunnioitettiin käyttämällä Metropolia Ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisia lähdeviitemerkintöjä kaikissa työn vaiheissa (Varantola – Launis – Helin – Spoof – Jäppinen 2012: 6).

7.4 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset

Myönteisiä suhteita oppilaiden ja opettajien välillä on syytä vaalia ja edistää edelleen. Vaikka kiusaamisesta oli kerrottu useammin kuin Helsingissä keskimäärin, koulu voisi pohtia, miten kiusaamisesta kertomista voisi edelleen helpottaa. Esimerkiksi viestin jättäminen lukittuun postilaatikkoon voisi madaltaa kynnystä kertoa kiusaamisesta tai muista haasteista. Koska tulosten mukaan kiusaamisesta kertominen oli jopa pahentanut kiusaamista, olisi tärkeää tarkastella, miten kiusaamistilanteita koulussa käsitellään.

Tulosten perusteella olisi myös hyödyllistä pohtia, muuttuiko jokin kohdekoulussa vuosien 2013 ja 2017 välillä. Muutokset voisivat selittää, miksi pojat kokivat niin opettajat kuin luokkatoverinsa aiempaa myönteisemmin. Näin myönteinen kehitys voisi jatkua ja ulottua tyttöihin. Lisäksi olisi tarpeen selvittää, millaisia ajatuksia nykyisillä oppilailla on välituntiohjelmasta. Tämä olisi samalla mainio tilaisuus ottaa oppilaat mukaan koulun päätöksentekoon. Oppilaiden tulisi päästä suunnittelemaan ja arvioimaan opiskeluhoito toimintaa yhdessä aikuisten kanssa (Hietanen-Peltola ym. 2018:13). Ohjattu toiminta voisi edistää oppilaiden terveyttä ja hyvinvointia monin tavoin – olisi se sitten liikuntaa, pelaamista tai pötköttelyä. Se voi tosin vaatia koululta lisäresursseja.

Suuri osa Kouluterveyskyselyn aiheista jouduttiin rajaamaan tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Tulevissa opinnäytetöissä voitaisiin kartoittaa elintapoja tai muita kyselyn osa-

alueita koulukohtaisten tulosten avulla. Tämän opinnäytetyön pohjalta olisi mielekästä selvittää tarkemmin oppilaiden kokemuksia välitunneista. Se sopisi aiheeksi laadulliseen opinnäytetyöhön.

Koska tulokset ovat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulospalvelussa indikaattoreina, ei tulosten käsittely tai asioiden suhteiden selvittäminen kovin syvällisesti ollut mahdollista. Mielenkiintoista olisi ollut selvittää esimerkiksi sitä, mitkä tekijät olivat yhteydessä välituntien pelkäämiseen. Erityisen tärkeää on kuitenkin seurata, millaisia koulun tulokset ovat vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä. Esimerkiksi tyttöjen aiempaa kielteisemmät kokemukset luokkatovereista saattoivat koskea vain yhtä ikäluokkaa.

Opinnäytetyö osoitti, että Kouluterveyskyselyn koulukohtaiset tulokset voivat poiketa paikoin hyvinkin selvästi sekä kaupungin keskimääräisistä että koulun omista, aiemmista tuloksista. Koulukohtaisia tuloksia tulisi hyödyntää myös jatkossa niin kohdekoulussa kuin muualla maassa – hyvinvoivat nuoret tuovat hyvinvointia myös tulevaisuuteen.

Lähteet

Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Boulton, Michael J. – Chau, Cam – Whitehand, Caroline – Amataya, Kishori – Murray, Lindsay 2009. Concurrent and short-term longitudinal associations between peer victimization and school and recess liking during middle childhood. *British Journal of Educational Psychology* 79 (2). 207–221.

Danielsen, Anne G – Samdal, Oddrun – Hetland, Jørn – Wold, Bente 2009. School-Related Social Support and Students' Perceived Life Satisfaction. *Journal of Educational Research* 102 (4). 303–320.

Dodge, Rachel – Daly, Annette P. – Huyton, Jan – Sanders, Lalage D. 2012. The challenge of defining wellbeing. *International Journal of Wellbeing* 2 (3). 222–235.

Elo, Satu – Lamberg, Kirsi (toim.) 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:16. OKM. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-562-4>>.

Halme, Nina – Hedman, Lilli – Ikonen, Riikka – Rajala, Rika 2018. Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 15/2018. Helsinki: THL. Saatavilla sähköisesti: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-115-7>>.

Halme, Nina – Kivimäki, Hanne – Luopa, Pauliina – Matikka, Anni 2015. Kouluterveyskysely 2015. Oppilaitos-, opetuspiste- ja kuntakohtaisten tulosten raportointi. THL. Saatavilla sähköisesti: <https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/kouluterveyskysely/kouluterveyskysely_2015.pdf>.

Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen – Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Harinen, Päivi – Halme, Juha 2012. Hyvä, paha koulu: kouluhyvinvointia hakemassa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 56. Suomen UNICEF. Saatavilla sähköisesti: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/Hyva_paha_koulu.pdf>.

Hawkley, Louise C. – Cacioppo, John T. 2010. Loneliness matters: a theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine* 40 (2). 218–227.

Hedman, Lilli 2019. Suunnittelija. THL. Sähköpostiviesti. 25.3.2019.

Heikkilä, Tarja 2008. Tilastollinen tutkimus. 7., uudistettu painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Heikkilä, Tarja 2014. Tutkimuksen luotettavuus. Tilastollinen tutkimus -kirjan verkkomateriaali. Edita. Saatavilla sähköisesti <<http://www.tilastollinentutkimus.fi/7.RAPORTOINTI/TutkimuksenLuotettavuus.pdf>>.

Helakorpi, Satu 2019. Erikoistutkija. THL. Sähköpostiviesti. 29.1.2019.

Helsingin kaupunki a. Meidän koulu. Verkkodokumentti. Päivitetty 22.8.2018. Luettu 4.10.2018.

Helsingin kaupunki b. Yhteystiedot. Verkkodokumentti. Päivitetty 15.02.2019. Luettu 4.10.2018.

Helsingin kaupunki c. Tukea oppilaalle. Verkkodokumentti. Päivitetty 07.11.2018. Luettu 4.10.2018.

Hietanen-Peltola, Marke – Laitinen, Kristiina – Autio, Eva – Palmqvist, Riia 2018. Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhuoltoryhmä perusopetuksessa. Ohjaus 9/2018. THL. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-137-9>>.

Hietanen-Peltola, Marke – Pelkonen, Marjaana – Laitinen, Kristiina 2015. Yhteisön hyvinvointi. Teoksessa Hietanen-Peltola, Marke – Korpilahti, Ulla (toim.): Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Ohjaus 7/2015. THL. 32–33. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9>>.

Junttila, Niina – Kainulainen, Sakari – Saari, Juho 2015. Mapping the Lonely Landscape – Assessing Loneliness and Its Consequences. The Open Psychology Journal 8 (1). 89–96.

Jyväskylän yliopisto. WHO-Koululaistutkimus. Verkkodokumentti. Päivitetty 26.9.2018. <<https://www.jyu.fi/sport/fi/tetk/who-koululaistutkimus>>. Luettu 20.4.2019.

Kankkunen, Päivi – Vehviläinen-Julkunen, Katri 2013. Tutkimus hoitotieteessä. 3., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Keskinen, Vesa 2016. Helsingin nuoret – kuin muiden suurten kaupunkien nuoret. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. OKM. Nuorisosiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto. 207–203. Saatavilla sähköisesti <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_IS-SUU.pdf>.

Konu, Anne 2002. Oppilaiden hyvinvointi koulussa. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Terveystieteen laitos. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5445-6>>.

Korkiamäki, Riikka – Ellonen, Noora 2010. Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. Nuorisotutkimus 28 (3). 18–35. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1755235>>.

Kvarme, Lisbeth Gravdal – Helseth, Sølvi – Sæteren, Berit – Natvig, Gerd Karin 2010. School children's experience of being bullied – and how they envisage their dream day. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 24 (4). 791–798.

Kämppi, Katariina – Välimaa, Raili – Ojala, Kristiina – Tynjälä, Jorma – Haapasalo, Ilona – Villberg, Jari – Kannas, Lasse 2012. Koulukokemusten kansainvälistä vertailua 2010 sekä muutokset Suomessa ja Pohjoismaissa 1994–2010 – WHO-Koululaistutkimus (HBSC-Study). Koulutuksen seurantaraportit 2012:8. OPH. Saatavilla sähköisesti <https://www.oph.fi/julkaisut/2012/koulukokemusten_kansainvalista_vertailua_2010_seka_muutokset_suomessa_ja_pohjoismaissa_1994_2010_who_koululaistutkimus>.

Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta 668/2008. Annettu Helsingissä 31.10.2008.

Lehtonen, Heikki 1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino.

Lereya, Suzet Tanya – Copeland, William E – Costello, E Jane – Wolke, Dieter 2015. Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: two cohorts in two countries. *The Lancet Psychiatry* 2 (6). 524–531.

Luopa, Pauliina 2019. Tutkija. THL. Sähköpostiviesti. 27.3.2019.

Lyyra, Nelli – Välimaa, Raili – Tynjälä, Jorma 2018. Loneliness and subjective health complaints among school-aged children. *Scandinavian Journal of Public Health* 46 (20). 87–93.

Madsen, Katrine Rich – Damsgaard, Mogens Trab – Rubin, Mark – Jervelund, Signe Smith – Lasgaard, Mathias – Walsh, Sophie – Stevens, Gonneke G.W.J.M. – Holstein, Bjørn E. 2016. Loneliness and Ethnic Composition of the School Class: A Nationally Random Sample of Adolescents. *Journal of Youth & Adolescence* 45 (7). 1350–1365.

McNamara, Lauren – Colley, Paige – Franklin, Nicole 2017. School recess, social connectedness and health: a Canadian perspective. *Health Promotion International* 32 (2). 392–402.

Modin, Bitte 2012. Beteendeproblem bidrar till utsatthet för mobbning och psykisk ohälsa. Teoksessa: Skolans betydelse för barns och ungas psykiska hälsa – en studie baserad på den nationella totalundersökningen i årskurs 6 och 9 hösten 2009. Socialstyrelsen. Chess Centre for Health Equity Studies. 40–54. Saatavilla sähköisesti: <<https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18702/2012-5-15.pdf>>.

Mongan, Deirdre 2013. Secondary data analysis. Teoksessa Curtis, Elizabeth A. – Drennan, Jonathan (toim.): *Quantitative Health Research: Issues and Methods*. Berkshire: Open University Press. 372–384.

Myllyniemi, Sami (toim.) 2015. Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. OKM. Nuorisosiain neuvottelukunta. Nuorisotutkimusverkosto. Saatavilla sähköisesti

<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/Nuorisobarometri_2014_web.pdf>.

Nikolaou, Dimitrios 2017. Does cyberbullying impact youth suicidal behaviors? Journal of Health Economics 56. 30–46.

NUKSU = Nuorten Keski-Suomi ry.

NUKSU – NÄKS 2016. Nuorten hyvinvointi koulussa. Raportti prosessista ja tuloksista. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 9.8.2016. Saatavilla sähköisesti <<https://stm.fi/documents/1271139/3085775/Nuksu-Raportti-Nuorilta-p%C3%A4%C3%A4tt%C3%A4jille.pdf>>.

NÄKS = Nuorten Ääni Keski-Suomessa -ryhmä.

Näsi, Matti 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Katsauksia 18/2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavilla sähköisesti: <<http://hdl.handle.net/10138/169509>>.

OKM = Opetus- ja kulttuuriministeriö.

OKM a. Oppilas- ja opiskelijahuolto. Verkkodokumentti. <<https://minedu.fi/opilas-ja-opiskelijahuolto>>. Luettu 11.3.2019.

OKM b. PISA-tutkimus ja Suomi. Verkkodokumentti. <<https://minedu.fi/pisa>>. Luettu 20.4.2019.

OKM c. PISA-tutkimus ja tulokset 2015. Verkkodokumentti. <<https://minedu.fi/pisa-2015>>. Luettu 20.4.2019.

OPH = Opetushallitus.

OPH 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Saatavilla sähköisesti <https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf>.

Opinto-ohjaaja 2018. Kohdekoulu. Sähköpostiviesti. 2.12.2018.

Opinto-ohjaaja 2019. Kohdekoulu. Sähköpostiviesti. 4.2.2019.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Annettu Helsingissä 30.12.2013.

Pekkarinen, Elina – Myllyniemi, Sami (toim.) 2018. Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Valtion nuorisoneuvosto. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimuskustasto. OKM. Saatavilla sähköisesti: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf>.

Pelkonen, Marjaana – Pekkola, Vesa 2015. Oppaan tausta ja tarkoitus. Teoksessa Hietanen-Peltola, Marke – Korpilahti, Ulla (toim.): Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Ohjaus 7/2015. THL. 7–11. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9>>.

Pollard, Elizabeth L. – Lee, Patrice D. 2003. Child Well-Being: A Systematic Review of the Literature. *Social Indicators Research* 61 (1). 59–78.

Pulkkinen, Jouni – Rautopuro, Juhani – Välijärvi, Jouni 2018. Kaikki hyvin? Suomalaisnuorten hyvinvointi Nuorisobarometrin ja PISA-tutkimuksen tulosten valossa. Teoksessa Pekkarinen, Elina – Myllyniemi, Sami (toim.): Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Valtion nuorisoneuvosto. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto. OKM. 121–132. Saatavilla sähköisesti: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf>.

Rinne, Kati – Anttila, Anna – Taponen, Harri – Mattila, Pirjo 2017. Kun on unelmii... Raportti nuorten havainnoinnista ja haastatteluista 2016. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus. Julkaisuja 2017. Saatavilla sähköisesti <https://www.hel.fi/static/liitteet/nk/KunOnUnelmii_Nuha2017_Raportti_Netti.pdf>.

Qualter Pamela – Brown Stephen L. – Munn, Penny – Rotenberg Ken J. 2010. Childhood loneliness as a predictor of adolescent depressive symptoms: an 8-year longitudinal study. *European Child & Adolescent Psychiatry* 19 (6). 493–501.

Qualter P – Brown SL – Rotenberg KJ – Vanhalst J – Harris RA – Goossens L – Bangee M – Munn P 2013. Trajectories of loneliness during childhood and adolescence: predictors and health outcomes. *Journal of Adolescence* 36 (6). 1283–1293.

Salmivalli, Christina 2016. Kiusaamisen vähentäminen - mahdotontako? Teoksessa Ahtola, Annarilla (toim.): Psykykinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 58–80.

Samdal, Oddrun 2012. Conclusion. Teoksessa Currie, Candace – Zanotti, Cara – Morgan, Antony – Currie, Dorothy – de Looze, Margaretha – Roberts, Chris – Samdal, Oddrun – Smith – Otto R.F. – Barnekow, Vivian (toim.): Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. Health policy for children and adolescents, no. 6. World Health Organization, Regional Office for Europe. 217–219. Saatavilla sähköisesti: <http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/163857/Social-determinants-of-health-and-well-being-among-young-people.pdf?ua=1>.

Schinka, Katherine C. – Van Dulmen, Manfred H. M. – Bossarte, Robert – Swahn, Monica 2012. Association between loneliness and suicidality during middle childhood and adolescence: Longitudinal effects and the role of demographic characteristics. *The Journal of Psychology* 146 (1–2). 105–118.

Scott, P. Anne 2013. Ethical principles in health care research. Teoksessa Curtis, Elizabeth A. – Drennan, Jonathan (toim.): Quantitative Health Research: Issues and Methods. Berkshire: Open University Press. 77–90.

Simpura, Jussi – Melkas, Jussi 2013. Tilastot käyttöön! Opas tilastojen maailmaan. Helsinki: Gaudeamus Oy.

STM = Sosiaali- ja terveysministeriö.

STM 2015. Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi. Kuntainfo 13a/2015. Saatavilla sähköisesti <<https://stm.fi/documents/1271139/1427058/Kuntainfo13a+Uusi+soveltamisohje+oppilas-+ja+opiskelijahuoltolains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6st%C3%A4+p%C3%A4ivitetty+18122015/ea07ef1e-38b5-4236-a503-ae01aa87185/Kuntainfo13a+Uusi+soveltamisohje+oppilas-+ja+opiskelijahuoltolains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6st%C3%A4+p%C3%A4ivitetty+18122015.pdf>>.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Annettu 30.12.2010.

THL = Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

THL 2013. Mielenterveyden edistäminen kouluissa. Työpaperi 24/2013. MHP Hands Consortium. Saatavilla sähköisesti: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-949-7>>.

THL a. Julkaisut. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/julkaisut>>. Luettu 3.4.2019.

THL b. Kouluterveyskysely. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>>. Luettu 25.3.2019.

THL c. Hyvinvointi. Verkkodokumentti. Päivitetty 7.12.2015. <<https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>>. Luettu 7.2.2019.

THL d. Kaikki Kouluterveyskyselyn tulokset. Verkkodokumentti. Päivitetty 11.2.2019. <<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset>>. Luettu 10.3.2019.

THL e. Tulosten tulkintarajat. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/tulosten-hyodyntaminen/tulosten-tulkitseminen/tulosten-tulkintarajat>>. Luettu 20.11.2018.

THL f. Kyselylomakkeet. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kyselyn-toteuttaminen/kyselylomakkeet>>. Luettu 25.3.2019.

THL g. Kouluterveyskyselyyn vastaajat 2017. Verkkodokumentti. Päivitetty 20.12.2018. <<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-kouluterveyskyselyn-tulokset/vastaajat>>. Luettu 25.3.2019.

THL h. Ohjeet oppilaitoksille. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kyselyn-toteuttaminen/ohjeet-oppilaitoksille>>. Luettu 2.4.2019.

THL i. Vastaajien lukumäärä. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kyselyn-toteuttaminen/vastaajien-lukumaara>>. Luettu 25.3.2019.

THL j. Kyselyn toteuttaminen. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kyselyn-toteuttaminen>>. Luettu 25.3.2019.

THL k. Tulosten tulkitseminen. Verkkodokumentti. <<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/tulosten-hyodyntaminen/tulosten-tulkitseminen>>. Luettu 3.4.2019.

Tilastokeskus. Tilastoindikaattorit. Tilastojen ABC. Verkkodokumentti <https://tilasto-koulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tikt&lesson_id=2&subject_id=8&page_type=sisalto>. Luettu 7.2.2019.

Valtion nuorisoneuvosto. Nuorisobarometri. Verkkodokumentti. <<https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/>>. Luettu 20.4.2019.

Varantola, Krista – Launis, Veikko – Helin, Markku – Spoof, Sanna Kaisa – Jäppinen, Sanna 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla sähköisesti: <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf>.

Viilo, Tanja 2017. "Kaikilla pitäisi olla tasavertaiset mahdollisuudet". Helsingiläisnuorten kokemuksia hyvinvoinnista. Helsingin kaupungin tietokeskus. Työpapereita 2017:1. Helsingin nuorisoasiainkeskus. Saatavilla sähköisesti <https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/17_01_04_Tyopapereita_1_Viilo.pdf>.

Väestörekisterikeskus 2018. Helsingin perus- ja 2. asteen opetuksen oppilasmäärät kouluittain. Avoindata.fi-palvelu. Verkkodokumentti. <<https://www.avoindata.fi/data/fi/dataset/helsingin-perus-ja-2-asteen-opetuksen-oppilasmaarat-kouluittain>>. Luettu 10.10.2018.

Välijärvi, Jouni 2017. PISA 2015 – Oppilaiden hyvinvointi. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Saatavilla sähköisesti <<https://kti.jyu.fi/vanhat/julkaisut/julkaisu-luettelo/julkaisut/2017/KTL-D118>>.

Waasdorp, Tracy Evian – Pas, Elise T. – Zablotsky, Benjamin 2017. Ten-Year Trends in Bullying and Related Attitudes Among 4th- to 12th-Graders. *Pediatrics* 139 (6). 1–8.

WHO = World Health Organization

WHO 2007. International classification of functioning, disability and health: children & youth version: ICF-CY. Saatavilla sähköisesti: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43737/9789241547321_eng.pdf;jsessionid=610145146BCB086DAB8122B62F251CD4?sequence=1>.

Wiss, Kirsi – Hakamäki, Pia – Hietanen-Peltola, Marke – Ikonen, Jonna – Laitinen, Kristiina – Manninen, Marjaana – Palmqvist, Riia – Saaristo, Vesa – Ståhl, Timo 2018. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – TEA 2017. Tilastoraportti 12/2018. THL. OPH. Saatavilla sähköisesti: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018051424130>>.

Wiss, Kirsi – Halme, Nina – Hietanen-Peltola, Marke – Ståhl, Timo 2017. Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena sekä yksilökohtaisessa että yhteisöllisessä työssä. Tutkimuksesta tiivistä 23. THL. Saatavilla sähköisesti <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-907-1>>.

Opinnäytetyössä mukana olevat Kouluterveyskyselyn 2017 indikaattorit ja niiden muodostuminen (THL f)

Indikaattori	Perustuu kysymykseen/väittämään tai sen mahdolliseen alaosiin	Kysymyksen/väittämän vastausvaihtoehdot	Indikaattorissa mukana vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon
Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, %	Koen olevani tärkeä osa luokkayhteisöä.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) en samaa enkä eri mieltä, 4) eri mieltä, 5) täysin eri mieltä.	1 tai 2
Kokee olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä, %	Koen olevani tärkeä osa kouluyhteisöä.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) en samaa enkä eri mieltä, 4) eri mieltä, 5) täysin eri mieltä.	1 tai 2
Ei koe olevansa tärkeä osa koulueikä luokkayhteisöä, %	Koen olevani tärkeä osa luokkayhteisöä. Koen olevani tärkeä osa kouluyhteisöä.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) en samaa enkä eri mieltä, 4) eri mieltä, 5) täysin eri mieltä.	4 tai 5 molempiin väittämiin
Ei yhtään läheistä ystävää, %	Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?	1) ei ole läheisiä ystäviä, 2) on yksi läheinen ystävä, 3) on kaksi läheistä ystävää, 4) on useampia läheisiä ystäviä.	1
Tuntee itsensä yksinäiseksi, %	Tunnetko itsesi yksinäiseksi?	1) en koskaan, 2) hyvin harvoin, 3) joskus, 4) melko usein, 5) jatkuvasti.	4 tai 5
Luokan tai ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä, %	Mitä mieltä olet luokastasi/ryhmästäsi? Luokan/ryhmän oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) eri mieltä, 4) täysin eri mieltä.	1 tai 2
Opettajat eivät kohtele oppilaita oikeudenmukaisesti, %	Mitä mieltä olet opettajistasi? Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeidenmukaisesti.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) eri mieltä ja 4) täysin eri mieltä	3 tai 4

Indikaattori	Perustuu kysymykseen/väittämään tai sen mahdolliseen alaosiioon	Kysymyksen/väittämän vastausvaihtoehdot	Indikaattorissa mukana vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon
Opettajat odottavat oppilailta liikaa koulussa, %	Mitä mieltä olet opettajistasi? Opettajani odottavat minulta liikaa.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) eri mieltä ja 4) täysin eri mieltä.	1 tai 2
Opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista, %	Mitä mieltä olet opettajistasi? Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) eri mieltä ja 4) täysin eri mieltä.	3 tai 4
Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunnilla, %	Mitä mieltä olet opettajistasi? Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) eri mieltä ja 4) täysin eri mieltä.	3 tai 4
Välitunnit pelottavat, %	Mitä mieltä olet välitunneista? Välitunnit tai niille siirtyminen pelottavat minua.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) eri mieltä, 5) täysin samaa mieltä.	1 tai 2
On yksinäinen välitunnilla, %	Mitä mieltä olet välitunneista? Tunnen välitunneilla olevani yksinäinen.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) eri mieltä, 5) täysin samaa mieltä	1 tai 2
Toivoo järjestettyä ohjelmaa välitunnilla, %	Mitä mieltä olet välitunneista? Toivoisin välitunneilla enemmän järjestettyä ohjelmaa.	1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) eri mieltä, 5) täysin samaa mieltä.	1 tai 2
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %*	Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana?	1) useita kertoja viikossa, 2) noin kerran viikossa, 3) harvemmin, 4) ei lainkaan.	1 tai 2
Ei ole kiusattu koulussa lainkaan lukukauden aikana, %*	Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän lukukauden aikana?	1) useita kertoja viikossa, 2) noin kerran viikossa, 3) harvemmin, 4) ei lainkaan.	4

Indikaattori	Perustuu kysymykseen/väittämään tai sen mahdolliseen alaosiioon	Kysymyksen/väittämän vastausvaihtoehdot	Indikaattorissa mukana vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon
Ei ole osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen, %*	Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana?	1) useita kertoja viikossa, 2) noin kerran viikossa, 3) harvemmin, 4) en lainkaan.	4
Osallistunut koulukiusaamiseen vähintään kerran viikossa, %*	Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana?	1) useita kertoja viikossa, 2) noin kerran viikossa, 3) harvemmin, 4) en lainkaan.	1tai 2
Kertonut koulussa tapahtuneesta kiusaamisesta koulun aikuiselle lukukauden aikana, %	Oletko kertonut jollekin koulun aikuiselle tämän lukukauden aikana koulussa tapahtuneesta kiusaamisesta?	1) kyllä, 2) en.	1**
Koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen kiusaaminen jatkunut tai pahentunut, %	Mitä on tapahtunut sen jälkeen, kun olet kertonut kiusaamisesta?	1) kiusaaminen on loppunut, 2) kiusaaminen on vähentynyt, 3) kiusaaminen on jatkunut kuten ennenkin, 4) kiusaaminen on pahentunut, 5) en tiedä	3 tai 4***
Koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen kiusaaminen loppunut tai vähentynyt, %	Mitä on tapahtunut sen jälkeen, kun olet kertonut kiusaamisesta?	1) kiusaaminen on loppunut, 2) kiusaaminen on vähentynyt, 3) kiusaaminen on jatkunut kuten ennenkin, 4) kiusaaminen on pahentunut, 5) en tiedä	1 tai 2***
Koulukiusaamista tapahtunut nimittelemällä, tekemällä naurunalaiseksi tai kiusoittelemalla, %	Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana, miten se on tapahtunut? Nimitelty ilkeästi, tehty naurunalaiseksi tai kiusoiteltu loukkaavasti.	1) kyllä, 2) en.	1**

Indikaattori	Perustuu kysymykseen/väittämään tai sen mahdolliseen alaosiioon	Kysymyksen/väittämän vastausvaihtoehdot	Indikaattorissa mukana vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon
Koulukiusaamista tapahtunut jättämällä huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle, %	Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana, miten se on tapahtunut? Jätetty huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle.	1) kyllä, 2) en.	1**
Koulukiusaamista tapahtunut lyömällä, potkimalla tai tönimällä, %	Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana, miten se on tapahtunut? Lyöty, potkittu tai tönitty.	1) kyllä, 2) en.	1**
Koulukiusaamista tapahtunut levittämällä valheita, %	Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana, miten se on tapahtunut? Levitetty valheita toisille oppilaille loukkaamistarkoituksessa.	1) kyllä, 2) en.	1**
Koulukiusaamista tapahtunut viemällä rahaa tai tavaraa tai rikkomalla tavaroita, %	Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana, miten se on tapahtunut? Viety rahaa tai tavaraa tai rikottu tavaroita.	1) kyllä, 2) en.	1**
Ulkonäön vuoksi kiusattu koulussa tai vapaa-ajalla, %	Onko sinua tämän lukukauden aikana kiusattu seuraaviin asioihin liittyen koulussa tai vapaa-ajalla? Ulkonäkö (esim. paino, pituus, kehon muodot).	1) kyllä, 2) ei	1
Sukupuolen vuoksi kiusattu koulussa tai vapaa-ajalla, %	Onko sinua tämän lukukauden aikana kiusattu seuraaviin asioihin liittyen koulussa tai vapaa-ajalla??	1) kyllä, 2) ei	1

Indikaattori	Perustuu kysymykseen/väittämään tai sen mahdolliseen alaosiioon	Kysymyksen/väittämän vastausvaihtoehdot	Indikaattorissa mukana vastaajat, jotka ovat valinneet vaihtoehdon
	Sukupuoli (esim. tyttömainen poika, poikamainen tyttö, homoksi nimittely).		
Uskonnon vuoksi kiusattu koulussa tai vapaa-ajalla, %	Onko sinua tämän lukukauden aikana kiusattu seuraaviin asioihin liittyen koulussa tai vapaa-ajalla? Uskonto.	1) kyllä, 2) ei	1

* Indikaattori perustuu WHO-Koululaistutkimuksen (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) koulukiusaamista koskeviin kysymyksiin.

** Vastaajien osuus (%) lasketaan niistä vastaajista, jotka ovat olleet osallisena koulukiusaamistilanteessa lukukauden aikana.

*** Vastaajien osuus (%) lasketaan niistä vastaajista, jotka ovat olleet osallisena koulukiusaamistilanteessa, ja jotka ovat kertoneet koulussa tapahtuneesta kiusaamisesta lukukauden aikana jollekin koulun aikuiselle.